

Litteraturkrönika 2009

Av *Lars-Olof Delsing, Lars-Erik Edlund, Göran Hallberg och Christer Platzack*

Krönikans avdelningar åtskiljs av asterisk. De är ämnesvis ordnade från allmänt till specifikt: allmänspråkligt (indoeuropeiska, (ur)germanska) * skandinaviskt (ur-, fornnordiska) * särspråkligt: fornvästnordiska, isländska, färöiska * norska * danska * svenska * egennamn: ortnamn, personnamn, övriga namn. Inom avdelningarna redovisas arbetena i alfabetisk följd. Artiklarna signeras L.-O.D., L.-E.E., G.H. eller C.P.

*

Helge Omdal og Rune Røstad (red.), Språknormering – i tide og utide?, 299 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). ISBN 978-82-7099-518-9. Denna antologi innehåller, förutom en inledande text av utgivarna, 19 artiklar om språknormering, alla baserade på föredrag vid språknormeringskonferensen *Behov for eller trang til å normere?* som hölls vid Universitetet i Agder i Kristiansand 1–3 november 2007. Tre bidrag som tar upp tysk, svensk och dansk språknormering inleder volymen: Kerstin Gütherts ”Concurrent standardization as a necessity. The genesis of the new official orthographic guidelines”, Olle Josephsons ”Allt eller inget? Om svensk språkvårds lustar och behov i normeringsfrågor” och Jørn Lunds ”Sprognormering og sprogpolitik i Danmark – et overblik”. Därefter följer de övriga bidragen i bokstavsordning efter författare. De flesta av dessa tar upp norska förhållanden, som nynorsk språknormering (Endre Brunstad, Lars Vikør) och normering i den post-samnorska eran (Helge Dyvik), men här finns också en artikel om finlandssvensk språkvård (Charlotta af Hällström-Reijonen) och en om språkplanering i 1800-talets Flandern (Wim Vandenbussche). C.P.

Eric Schoorlemmer, Agreement, Dominance and Doubling. The Morphosyntax of DP, 289 s., Utrecht 2009 (Landelijke Onderzoekschool Taalwetenschap). ISBN 978-90-78328-94-0. Denna nederländska doktorsavhandling diskuterar i första hand adjektivkongruensen i de germanska

språken, men den ger en analys av adjektivkongruens även för de romanska språken. Utgångspunkten för diskussionen är dubbel bestämdhet i svenska, norska och färöiska, och skillnaden mellan stark och svag adjektivböjning, som ju återfinns i alla de moderna germanska språken utom engelska. Avhandlingens teoretiska ram är det minimalistiska programmet. Inom detta ramverk ger förf. en beskrivning av adjektivkongruensen i såväl germanska som romanska språk. Helt kortfattat och ateoretiskt kan man säga att analysen bygger på att kongruensen mellan substantiv och adjektiv inte är en direkt utan en indirekt relation. Båda elementen står i första hand i relation med antingen en kasusutdelare eller en determinerare, inte med varandra. I germanska språk kan determineraren avaktiveras av olika skäl, och det är i dessa fall vi får svag böjning på adjektiven. I andra fall får vi stark böjning. Genom denna indirekta relation kan förf. ge en möjlig förklaring till den olikartade distributionen av stark och svag böjning i skandinaviska och västgermanska språk. Att romanska språk alltid har stark böjning sätter förf. i samband med deras synliga s.k. *word markers* (i princip med det faktum att genus är fullt synligt på nästan alla substantiv). Den föreslagna analysen gör också att förf. kan presentera nya förslag som bidrar till teoriutvecklingen. Avhandlingen är ett imponerande och uppslagsrikt arbete, även om jag får en känsla av att förf. förklarar de romanska språken som avvikande, när det typologiskt sett är de germanska språken som sticker ut genom sina två olika böjningssystem för adjektiv. L.-O.D.

*

Approaching the Viking Age. Proceedings of the international conference on Old Norse literature, mythology, culture, social life and language. 11–13 October 2007, Vilnius, Lithuania, Érika Sausverde och Ieva Steponavičiūtė (utg.), 215 s., Vilnius 2009 (Vilnius University Publishing House). (Scandinavistica Vilniensis 2.) ISBN 978-9955-33-492-7, ISSN 2029-2112. Denna konferensvolym kommer från konferensen *Dialogues with the Viking Age* som uppmärksammar 200-årsjubileet för utgivandet av Edda Skandinaviska i Vilnius 1807. Volymen innehåller de flesta föredragen från konferensen samt ytterligare några artiklar, sammanlagt 12 artiklar. Bland dessa kan man nämna en inledande artikel om utgivaren till Edda Skandinaviska, Joachim Lelewel, en artikel av Else Mundal om blodshämnd i det medeltida Norge och en av Else Mundal om Tors tjänare *Pialfi*, hans mytologiska betydelse och namnets ursprung. Jurij Kusmenko sammanfattar sina idéer om samernas påverkan på skandinaviskt språk,

namnskick och mytologi, och i en artikel av Jan Ragnar Hagland avhandlas översättning av isländska sagor till modern norska. L.-O.D.

*Barlaam i nord. Legenden om Barlaam och Josaphat i den nordiska medeltidslitteraturen, redigerad av Karl G. Johansson & Maria Arvidsson, 207 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). (Bibliotheca Nordica 1. Red. Odd Einar Haugen, Karl G. Johansson & Jon Gunnar Jørgensen.) ISSN 1891-1315; ISBN 978-82-7099-519-6. År 2004 arrangerades vid Oslo universitet en konferens om Barlaams-sågen. Presentationerna där har nu överarbetats och sammanställts i denna volym, för övrigt den första i serien *Bibliotheca Nordica* som med denna samlingsvolym och inte minst Jonas Wellendorfs stora monografi *Kristelig visionslitteratur i norrøn tradition* – som presenteras på annan plats i krönikan – fått en flygande start. Legenden om Barlaam och Josaphat blev under medeltiden känd över hela Europa. Från Indien spreds tidigt versioner på arabiska och georgiska, dessutom gjordes grekiska och latinska översättningar samt översättningar till folkspråken. Legendens popularitet visas inte minst av förhållandet att det finns cirka 200 bysantinska och 170 latinska handskrifter bevarade vid sidan av 46 tyska och 25 nordiska. Den första artikeln i volymen utgörs av Odd Einar Haugens och Karl G. Johanssons presentation av legendens bakgrund och översikten över förekomst i nordiska källor. De fyra följande artiklarna behandlar den norska översättningen, *Barlaams ok Josaphats saga*. Det litterära sammanhang där sagan tillkom tecknas initierat av Magnus Rindal, vilken understryker att den tillkom i en miljö där översättningen kunde bygga på en lärd tradition som var knuten till kyrkan, klostren och kungens hov. Odd Einar Haugen visar för sin del bl.a. hur interpolationer från olika håll införts i texten. Bilden av den hedniske kungen Avennir tecknas av Vera Johanterwage, som frågar sig om denne kan betraktas som en hövisk härskare. Jens Eike Schnell anställer en jämförelse mellan den norröna texten om Barlaam och kungaspegeln, och finner att allt talar ”for en direkte indflytelse fra *Barlaams saga* på *Kongespejlet*” (s. 130), vilket i sin tur ger ett stöd till den traditionella dateringen av *Barlaams ok Josaphats saga* till cirka 1250, en datering som nyligen dragits i tvivelsmål. De två avslutande bidragen i boken vidgar på olika sätt perspektiven. En ikonografisk transformation av enhörningsfabeln från Barlaams-legenden i den nordeuropeiska medeltiden beskrivs av Kristin Bliksrud Aavitsland, där utgångspunkten tas i en kalkmålning från cirka 1400 i Vester Broby kyrka på Själland. Här vidgas perspektiven mot de europeiska sammanhangen. Maria Arvidsson avslutar volymen med studien av den Vadstenaöversättning (Holm A49) som till-*

kommit på 1400-talet och där den norska texten delvis legat till grund för den svenska översättningen. Några avslutande register, bl.a. över handskrifter, förhöjer volymens värde, alldeles som en del färgbilder. L.-E.E.

*

David Ashurst, The Ethics of Empire in the Saga of Alexander the Great. A study based on MS AM 519a 4to, 323 s., Reykjavík 2009 (Háskóla Íslands). (Studia Islandica. Íslensk fræði. 61. hefti.) ISBN 978-9979-54-861-4. Sagan om Alexander den Store överlämnades med stor sannolikhet av den isländske biskopen Brandr Jónsson som gåva till Norges konungar vintern 1262–3. Brandr hade just blivit utsedd till biskop på Holar, den förste isländske biskopen på flera decennier. 1262 var också året då Island gav efter för trycket och blev del av det norska kungadömet. Med detta i åtanke undersöker förf. till den här anmälda monografin hur den isländska Alexandersagan avviker från sin latinska förebild, Walter of Châtillons epos *Alexandreis*, i sin syn på Alexander och händelserna runt denne. Förf. utgår här från två motstridiga tolkningar av den isländska Alexandersagan, Einar Ól. Sveinssons uppfattning att sagan framhåller Alexanders heroiska värden, och Lars Lönnrots åsikt att sagan är fundamentalt anti-heroisk. Efter en genomgång av sagans centrala delar konstaterar förf. att man kan finna stöd för båda uppfattningarna: Alexander tecknas i den isländska översättningen som en verklig människa med både goda och dåliga sidor. Boken avslutas med ett namn- och sakregister. C.P.

Henric Bagerius, Mandom och mödom. Sexualitet, homosocialitet och aristokratisk identitet på det senmedeltida Island, 310 s., Göteborgs universitet 2009 (Avhandlingar från Institutionen för historiska studier). ISBN 978-91-88614-71-1. I avhandlingen *Mandom och mödom* söker Henric Bagerius genom studier av riddarromaner komma åt samspelet mellan politik och sexuella strategier i det isländska samhället under senare delen av medeltiden. Tanken är att den isländska eliten genom att betona vissa sexuella normer sökte definiera sig som grupp, vidare tycks sexualiteten ha varit en betydelsefull komponent i fornamnet av den aristokratiska självbilden. Två övergripande problem kan formuleras: det ena fokuserar sexualiteten som gruppskapande, det andra sexualiteten som könsskapande. Författaren inleder med att beskriva den isländska samhällsförvandlingen från fristatstid fram till senmedeltid, vilket visar bl.a. att frilloväsendet förlorar sin politiska betydelse på

Island, dessutom blir det allt viktigare att begränsa antalet barn så att egendomarna kan hållas samman. Den isländska arvslagstiftningen får med tiden en starkare patrilineär prägel. Det tycks också som om jungfrudomen under senmedeltiden blir ett tecken på tillgivenhet och kärlek. Genom kyrkans påverkan formar sig äktenskapet till ett mer personligt kontrakt mellan man och kvinna. Det material som utgör grund för undersökningen är de många riddarromaner som tillkom på Island under senmedeltiden, ett material som tidigare historiker sällan använt för att spegla samhällsförhållandena. Riddarromanerna ”återger inte den isländska aristokratins levnadsförhållanden [...] [d]e är snarare idealbilder av hur en fullkomlig värld kan vara, ett slags utopier” (s. 18). Alla dessa förutsättningar beskrivs i det innehållsrika första kapitlet. Det därpå följande kapitlet handlar om Island och Europa, och en av slutsatserna är att vi här får ”en studie av ett europeiskt samhälle som blev alltmer homogent” (s. 43) – ett samhälle där organiserade statsmakter växte sig starka, där kyrkans normsystem kom att prägla samhället och där politiska eliter sökte legitimera sin makt. I det kapitel som har rubriken ”Könskartan ritas om” visas hur manlighet och kvinnlighet omformuleras i det senmedeltida isländska samhället. I kapitlet används som källor bl.a. bröllopostal och skriftermål, bl.a. den intresseväckande källa som *Confessio turpissima* (*Skriptamál Ólöfar Loptsdóttur*), känd från en 1700-talshandskrift, utgör. Instruktivt går författaren sedan i kapitel 4 igenom sitt huvudsakliga källmaterial, riddarromanerna. Sedan följer de tre analyskapitlen, vars många enskilda resultat denna korta kröniketext inte kan relatera. Ett kapitel beskriver den manliga sexualiteten och homosociala relationerna, ett annat fokuserar jungfrun som aristokratins tankefigur, jungfrudomens paradoxer och synen på oskuld, och det tredje studerar samlaget mellan man och kvinna som könsskapande handling. Man kan, för att bara kommentera ett par enskildheter, alldeles som författaren fundera över hur de vålderotiska skildringarna kan tolkas i ljuset av sexualitet som maktmedel och hur samlaget kan sägas etablera en ordning mellan könen, där jungfrun blir kvinna och riddaren man. Vidare är det intressant att se hur det monstuösa stundom nyttjas för att ge relief åt den höviska människan och hennes begär. Denna innehållsrika avhandling visar, bland mycket annat, att ett begrepp som homosocialitet kan vara fruktbart i medeltidsforskningen och att de isländska riddarromanerna faktiskt kan användas i historiska studier av det isländska samhället. Såväl teoretiskt och metodologiskt som empiriskt avkastar alltså avhandlingen substantiella resultat.

L.-E.E.

Hákonar Saga Hárekssonar udgivet af Mariane Overgaard, 155+69 s., Köpenhamn 2009. (Editiones Arnemagnæanæ Series B, vol. 32.) ISBN 978-87-635-3125-2. ISSN 0070-9077. Hákonar saga är en fiktiv berättelse om en ung norrmanns upplevelser vid de danska och engelska hoven i mitten av det elfte århundradet. Den föreligger i två versioner, en längre och en kortare. Denna utgåva av Hákonar saga innefattar först en del med en längre filologisk genomgång som beskriver sagan och dess motiv samt handskrifterna till de två versionerna. Denna första del ger också en textkritisk genomgång av de olika handskriftsgrupperna och deras inbördes förhållanden samt en redogörelse för andra ting som tidigare utgavor, stil, författarskap m.m. Merparten av denna del är utarbetad av Mirjam Lanjala, men efter hennes sjukdom och bortång (1994) har det kompletterats och slutbearbetats vid Arnemagnæanske Institut i Köpenhamn. Den andra delen omfattar textutgåvan av både den längre versionen (där handskrift D, och delvis handskrift B, presenteras parallellt med den latinska texten) och den kortare versionen (där handskrift L och M presenteras parallellt).
L.-O.D.

Hanna Óladóttir, Shake, sjeik eller mjólkurhristingur? *Ísländske holdningar til engelsk språkþávirking*, 149 s, Oslo 2009 (Novus). (Moderne import ord i Norden XI.) ISBN 978-82-7099-567-7. Denna forskningsrapport är alltså nummer elva i raden från projektet *Moderne importord i Norden*. Den undersöker attityder till språkbruk på Island, särskilt bruket av engelska och variationen mellan importord och inhemska ersättningsord på Island. Studien baserar sig på 24 intervjuer med isländska språkbrukare. Dessa utgår delvis från en opinionsundersökning om attityder till importord. Detta material ger en bakgrundsbild med information om användningen av engelska och självvärdering av den egna språkfärdigheten på engelska. Förf. utvinnet en lång rad resultat vad avser attityder till engelska, ofta i kontrast till isländska. Vi får bland annat veta att nästan alla intervjupersoner är positiva till mer undervisning i engelska i skolan, och att andra språk kommer långt efter, tyska och spanska först, följda av danska, franska och svenska. Attityden till danska som skolspråk är också undersökt närmare. När frågor ställs till intervjupersonerna om deras inställning till isländska språksekretariatet och isländsk purism visar det sig att det är fler som är positiva till purismen än de som är negativa, och att kvinnor och personer i underordnad ställning verkar vara mest positiva. När det gäller importorden visar sig informanterna vara mycket positiva till nyord som ersättning för engelska eller

andra lånord – som princip i alla fall. När det gäller konkreta fall blir de mera tveksamma, särskilt när det engelska ordet är vanligare i språkbruket. L.-O.D.

Jonatan Pettersson, Fri översättning i det medeltida Västnorden, 285 s., Stockholm 2009 (Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet). (Acta Stockholmiensis 51.) ISBN 978-91-86071-21-9, ISSN 0562-1097. Denna intressanta avhandling behandlar fri översättning i Västnorden. Författaren påpekar hur olika Öst- och Västnorden är i fråga om textproduktion, där Västnorden tidigare fick en litteratur på folkspråket, skriven med latinsk skrift. Avhandlingen handlar om översättning som praktik, genom att förf. studerar både översättarens tillvägagångssätt och de föreställningar om översättning som kan utläsas ur texten. Materialet för själva undersökningen är den fornvästnordiska översättningen av Alexanders saga. Författaren undersöker här hur återgivningen av originalet varierar genom själva översättningen och mellan olika typer av avsnitt, och han kan visa att här finns variationer vad gäller översättarens bundenhet. Genom att granska justeringar, utelämnningar och tillägg av innehåll i förhållande till originalet visar förf. att översättaren intar förmedlarens roll, och inte tar sig alltför stora friheter, minst är de i de författarciterande avsnitten, större i beskrivande och berättande avsnitt. Ett kapitel ägnas också åt metatext i översättningen. I det avslutande kapitlet sammanfattas resultaten, men analysen vidgas också till en diskussion som tar upp begrepp, generaliserbarhet och mottagare. Studien ställer förf. inför ett flertal problem, som han på det hela taget löser på ett förtjänstfullt sätt. L.-O.D.

Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages. Vol II. Poetry from the Kings' Sagas 2. Part 1, ed. by Kari Ellen Gade, CVII s. + s. 1–460, Turnhout 2009 (Brepols). – Part 2, ed. by Kari Ellen Gade, s. 461–914, Turnhout 2009 (Brepols). ISBN 978-2-503-51897-8 (gäller båda volymerna). En brett upplagd publicering i nio volymer, av vilka detta är volym 2 (i två digra halvband), i en serie *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages* (SkP) är sedan länge planerad. SkP volym VII publicerades redan 2007 och behandlade *Poetry on Christian Subjects*; Margaret Clunies Ross var det bandets redaktör. De drivande i projektet är den nyssnämnda Clunies Ross, redaktören för det här aktuella bandet Kari Ellen Gade, vidare Guðrún Nordal, Edith Marold, Diana Whaley och Tarrin Wills, och med denna starka bestyckning ligger ambitionsnivån i utgivningen också högt. Grunden för ederingen är tillgängliga manuskript men natur-

ligtvis också tidigare utgåvor, och syftet är att lägga fram en kritisk edition av de aktuella texterna med engelsk översättning och en detaljerad kommentar. I den föreliggande volymen har dikter som tillägnats skandinaviska härskare från cirka 1035 till 1280 medtagits. I den breda inledningen får man en detaljerad bild av källorna till utgåvan: manuskript, faksimilutgåvor och tidigare editioner. Norska kungasagor, sagor som relaterar sig till Danmark och Orkney finns uppräknade liksom källor som Snorres Edda och de grammatiska avhandlingarna. Värdefull är den översikt över biografier som ges, där inte bara kungars utan ett antal övriga dignitärers biografier kort tecknas, såsom Jón Loptssons, Skúli Bárðarsons och Waltheofs av Huntington och Northumbria. Metrik redovisas och normaliseringen presenteras helt kort. Den poesi som sedan presenteras och som utgör den drygt niohundra sidiga utgåvan, är uppdelad i poesi av namngivna skaldar och poesi som är anonym. Stroferna presenteras mycket systematiskt i utgåvan. Texten i den aktuella strofen återges först i normaliserad form och presenteras därefter i prosaform. En engelsk översättning ges, kenningar uttolkas och heiti innehållande namn förklaras, manuskript där strofen finns redovisas liksom läsningar från de olika källorna. Värdefull är inte minst den noggranna genomgången av de olika orden i strofen. Intressant är – för att nu bara notera några enskildheter i den uppsjö av detaljer som möter läsaren i den aktuella utgåvan – utredningarna rörande *brennir Bolgara* 'the burner of Bulgars [=Haraldr]' (s. 113), *elgvors* 'of the elk-sea [LAND]' (s. 163), *orm búinn kilju ilvegs* 'the reptile clad in the covering of the sole-path [FOOT > SHOE]' (s. 172), *skokker* 'decking' (s. 255), *spjalli gauta* 'the confidant of the people [KING]' (s. 354), *hákesjur* 'oarport-spears [OARS]' (s. 367), *barka* 'boats' (s. 489) och *randqlun* 'by the rim-fish [SWORD]' (s. 557). En hel del främmande ortnamn möter i texterna och dessutom ett antal till det forna nordiska språket inlånade ord. Man stannar naturligtvis vid läsningen upp inför vissa detaljer där man hade velat veta mera eller där utgivarna måhända hade kunnat komma fram till mer deciderade slutsatser, såsom t.ex. i samband med *fundra* 'ponder' (s. 14), *Borr* 'tree' (s. 75), *Þoll* 'fir-tree <woman>' (s. 153), *hvældan* 'curved' (s. 187) eller *óls* 'of the troll-woman' (s. 383). Bland skaldar som man fäster sig vid då man läser utgåvan kan nämnas Óláfr hvítaskáld Þórðarson, vars produktion återfinns i andra halvbandet (s. 656–672), och den produktive Sturla Þórðarson som representeras med ett antal dikter i samma band (s. 675–757). Man stöter vid läsningen också på en del lite märkliga strofer såsom denna "Dúsið ér, en Ása! — atatata — liggr í vatni, / — hutututu — hvar skalk sitja? — / — heldrs mér kalt — við eldinn" (s. 587); "Ér dúsið við

eldinn, en Ása – atatata! – liggr í vatni – hutututu! Hvar skalk sitja? Mérs heldr kalt” (‘You are sitting around by the fire, while Ása – atatata! – is lying in the water – hutututu! Where shall I sit? I am rather cold’). Det är vid läsningen faktiskt svårt att slita sig från monografien som så imponerande belyser dessa svåra fornspråkliga texter men dessutom lyckas förmedla texternas litterära värde till den sentida läsaren – inte minst detta senare är viktigt. Filologen kan för sin del glädjas både över den noggranna kommentaren som initierat förmedlar det nutida forskningsläget, och dessutom ger goda uppslag för vidare forskning. Man ser med största förväntan fram mot de andra delarna i utgivningen.
L.-E.E.

Tíodíels saga, udgivet af Tove Hovn Ohlsson, CXLV + 106 s., Reykjavík 2009 (Stofnun Árna Magnússonar í Íslenskum Fræðum). (Stofnun Árna Magnússonar í Íslenskum Fræðum Rit 72.) ISBN 978-9979-654-07-0. Detta är den första tryckta utgåvan av *Tíodíels saga*, av vilken vi känner 24 handskrifter. Utgåvan bygger på utgivarens specialeavhandling från 1992 som bearbetats och anpassats till institutets skriftserie av Guðrún Ása Grímsdóttir. De många rimcykler om *Tíodíel* som tillkommit sedan 1600 utges separat, eftersom sagan är äldre än dessa. Den äldsta handskriften är en pergamenthandskrift AM 123 8vo, daterad till 1575–1600, som innehåller sista halvan av texten. Tillsammans med tre pappershandskrifter räknas denna till de primära A-handskrifterna; i stemmat finns även tre primära B-handskrifter och en C-handskrift. A- och B-texterna med varianter utges parallellt (vänster och höger uppslag), följt av C-texten. Både de primära och sekundära handskrifterna presenteras i den fylliga inledningen, som också rymmer en beskrivning av hur sagan behandlats i tidigare forskning. Inledningen avslutas med en litteraturlista, en förteckning över de handskrifter som nämns i inledningen, och en lista på de namn som förekommer i inledningen.
C.P.

Jonas Wellendorf, Kristelig visionslitteratur i norrøn tradition, 437 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). (Bibliotheca Nordica 2. Red. Odd Einar Haugen, Karl G. Johansson & Jon Gunnar Jørgensen.) ISSN 1891-1315; ISBN 978-82-7099-556-1. Wellendorfs omfångsrika och högst läsvärda monografi utgör en skildring av den norröna kristna visionslitteraturen. Boken bygger på författarens doktorsavhandling som försvarades vid Bergens universitet år 2007. Efter det första kapitlet, som presenterar den medeltida synen på översättning och de forskningsproblem som finns vid studiet av den medeltida översättningslitteraturen, följer det långa kapitel

som närmare presenterar visionslitteraturen. I definitionsavsnittet utreds ingående och initierat termen *leizla*. Denna term accenturerar, detta i kontrast till lat. *visio*, ”at visionæren rent faktiskt *ledes* genom den anden verden. Videre betoner uttrykket *leizla* både patiens (’den ledte’) och agens (’den ledende’)” (s. 55). Dessutom visas i kapitlet att redaktörerna av de enskilda visionstexterna snarare än visionärerna haft betydelse för utformningen av visionen. Sedan framläggs i kapitlet en bred litteratur- och motivhistorisk översikt som beskriver visionslitteraturens väg till det västnordiska området. Den klassiska, judiska och tidigt kristna apokalyptiska traditionen beskrivs, och därefter följer avsnitt om keltisk (främst irisk), persisk och germansk tradition. Det kapitel som följer ger läsaren en bred och intresseväckande redovisning av den norröna visionslitteratur, som uppfyller författarens kriterier: ”(1) Den visionære skal få indtryk af at blive hensat til en anden verden (2) hvor flere lokaliteter besøges. (3) Oplevelsen skal forvoldes af en overmenneskelig magt, (4) finde sted under trance og (5) være beskrivelig” (s. 59). Med de kriterierna faller visioner hos Gregor den store in, liksom *Furseus leizla*, *Drychthelms leizla*, *Duggals leizla*, *Gundelinus leizla* och *Rannveigar leizla*, texter som i de flesta fall är rätt så bortglömda. Olika problem illustreras i denna genomgång, såsom exempelvis att finna förlagan till den norröna texten. Det fjärde kapitlet, ”Den anden verden og Skt. Michael”, ger en bred överblick över den kristna personliga eskatologin från kristendomens införande i det västra Norden till cirka 1200. Det femte och sista kapitlet följer upp det tidigare kapitlet, går igenom klassifikationen av synd enligt *Speculum penitentis* samt synd och straff i några översatta visioner och i andra texter, exempelvis en isländsk kvinnas skriftermål från senare delen av 1400-talet, *Skriptamál Ólöfar Loptsdóttur*. Många olika typer av texter presenteras och analyseras i Wellendorfs bok, och flera av dem stannar efter läsningen kvar hos läsaren, inte minst texterna om de pinliga straffen som presenteras i sista kapitlet. Visionslitteratur har tidigare behandlats i översiktsartiklar, och enskildheter har utretts i omfångsmässigt kortare vetenskapliga arbeten, men Jonas Wellendorf tar ett fast grepp om ämnet och lägger därmed en god grund för fortsatt forskning rörande den norröna visionslitteraturen. L.-E.E.

*

Tove Bull & Anna-Riitta Lindgren (red.), De mange språk i Norge. Flerspråklighet på norsk, 241 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). ISBN 978-82-7099-510-3. Denna bok handlar om det mångspråkiga Norge. I den inle-

dande översikten av redaktörerna – betitlad ”Einspråklegheit kan bøtast” – ges perspektiv på den gamla flerspråkigheten i Norge, och man slås här av den tidigare officiella norska hållningen med en ”minoritetspolitikk utan basis i kunnskap om minoritetsspråka og minoritetskulturen” (s. 10). Men detta har ändrats, från 1990 är samiska officiellt språk i Norge och vid dess sida finns ”nasjonale minoritetsspråk”, språk som talas av kvener, romanifolket och romer, de nationella minoriteterna. Även judar och skogsfinnar hör till de nationella minoriteterna men deras språk talas inte längre i Norge. Språken i boken presenteras i en mot inledningen omvänd ordning: ”dei språka vi hevdar rangerer lågast i det norske språkhierarkiet” kommer därmed först i boken. Detta har ett symbolvärde helt visst. Sedan en generell översikt över invandarspråken i Norge signerad Marjatta Norman lämnats, följer ett kapitel om flerspråkiga filippinska invandrare av Bente Ailin Svendsen och en redogörelse för den flerspråkiga praxisen i en pakistansk-norsk miljö av Finn Aarsæther. Den förstnämnda uppsatsen visar att en lång rad faktorer måste beaktas när ett språkskifte eller ett bevarande av ett invandarspråk studeras, och den senare ger en inblickar i hur det flerspråkiga vardagslivet hos personer med pakistansk bakgrund i Norge praktiskt ter sig. På ett mångsidigt sätt beskrivs sedan av Arnfinn Muruvik Vonen det norska teckenspråket där en utveckling står för dörren som tycks kunna föra i helt olika riktningar. Situationen för kvensk i Norge redovisas av Anna-Riitta Lindgren – bl.a. berörs relationen till standardfinskan och det problem det är att varieteteten hela tiden jämförs med standard. Två kapitel ägnas samiskan: i det ena bidraget, av Nils Øivind Helander, finner läsaren en bredare rundmålning av alla de tre samiska språken i Norge även om tyngdpunkten läggs vid nordsamiskan, i det andra, av Jon Todal, står sydsamiskan och lulesamiskan i förgrunden. Om etnolekter – ”å snakke gebrokkent” eller ”kebabnorsk” som det ibland uttrycks – i Norge handlar Hilde Sollids bidrag. Anne Brautaset behandlar norska som andraspråk, Tove Bull norskan samt Tove Bull och Toril Swan gemensamt ”Engelsk i Norge og engelsk i norsk”. Det är dock att beklaga att ett kapitel om romani och romanes helt saknas. Här och var hade det kanske också varit värdefullt med vidsträcktare nordiska perspektiv. Boken ger en översikt över den nutida norska språksituationen, även om de olika artiklarna, naturligt nog, har olika ambitionsnivå och lite olikartade ingångar i ämnet. Det vägledande inledningskapitlet binder emellertid samman bidragen och ger därmed boken en sammanhållen prägel. L.-E.E.

Åse Mette Johansen, Velkommen te' våres Norge. En kvalitativ studie av språkbytte og språkbevaring i Manndalen i Gáivuotna/Kåfjord, 233 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). ISBN 978-82-7099-517-2. Denna bok är en bearbetad version av ett masterarbete som lades fram vid Universitetet i Tromsø våren 2007. Författaren har som mål att belysa frågan: vilka "individuelle gevinster og/eller omkostninger medfører det å leve med språkbytte og språkbevaring i språksamfunnet Manndalen?" (s. 3), en sjösamisk-norsk bygd i Nord-Troms. Manndalen och dess språkliga bakgrund tecknas inledningsvis, metod och materialinsamling presenteras och studiens grund i sociolingvistisk och socialpsykologisk forskning redovisas. I denna del belyses etnicitetsförhållanden och frågan vad språk har med etnicitet att göra. Författaren konstaterar bland mycket annat att förlusten av ett språk inte nödvändigtvis innebär att man förlorar den etniska identiteten. I makroanalysen visas sedan vad som språkligt sett skett med språken i Manndalen under den senaste hundraårsperioden. I slutet av 1800-talet utgjorde samiska majoritetsspråk i Kåfjorden, och allra starkast stod språket i Manndalen. Hundra år senare hade norskan övertagit majoritetsspråksrollen. Orsakerna härtill dryftas rätt ingående: norsk inflyttning, blandäktenskap, ökad kontakt med storsamhället, förändrade kommunikationsförhållanden m.m. Samtidigt har samiskan bevarats bättre i Kåfjorden, och allra bäst i Manndalen, än i övriga Nord-Troms. Læstadianismen kan vara en orsak till detta. Revitaliseringsarbetet från 1970-tal och framåt samt språklagen lyfts också fram i makroanalysen. Genom en mikronalys som baseras på intervjuer läggs tyngdpunkten på att dra fram de personliga erfarenheterna. Jag finner denna del vara studiens viktigaste bidrag. Olika erfarenheter diskuteras, såsom de konsekvenser språkskiftet och revitaliseringen har för de enskilda människorna samt vilka utmaningar det för med sig att ta det samiska språket i bruk, både i samhället i stort och inom familjen. De sex yngsta informanternas motiv för att lära sig samiska diskuteras i ett avsnitt (5.2.1). Intresseväckande är den del som handlar om informanternas erfarenheter av en norsk dialekt som har tydliga inslag av samiskt substrat (5.3.2.). Viktigt är att olika problem som knyter an till den samiska revitaliseringen så ingående dryftas, som förhållandet mellan den lokala samiska dialekten i Kåfjorden som de äldre brukar och det man kunde kalla "boksamiskan" som de yngre lär sig i skolan och på språkkurser och som en äldre generation talare tycker "er fremmed og uvant" (s. 199). Johansens studie illustrerar de problem som finns på samhällsnivå, grupp-nivå och individuell nivå i samband både med processer av språkbytte och språkbevarande.

L.-E.E.

Jakob Løkke, Modersmaalets Formlære i udførlig Fremstilling. Innledning ved Svein Lie, 303 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). ISBN 978-82-7099-537-0. Knud Knudsens *Haandbok i dansk-norsk Sprog-lære* (1856, nyutgiven av Finn-Erik Vinje 2002) är tillsammans med Løkkes *Modersmaalets Formlære* (1855) de viktigaste källskrifterna från 1800-talet rörande den dansk-norska varietet som började utvecklas på 1700-talet och så småningom resulterade i det som kallas *talt riksmål*. Jakob Løkke (1829–1881) var skolman men också politiskt verksam. Modersmaalet – i praktiken danskan eller dansk-norskan – behandlas mångsidigt i avsnitt om ljudlära, ordlära och böjningslära. Något syntaxavsnitt finns däremot inte i boken, och detta har sin förklaring i att boken låter sig inrangeras i en historisk-komparativ tradition som på detta sätt utelämnar syntaxen. I ljudavsnittet genomgås enskilda ”Bogstaver” och redovisas ljudförändringar av olika slag, exempelvis assimilation, dissimilation, vokalisation och metates. Vidare görs bl.a. reda för norskans tonem. I den del som behandlar orden finner man bl.a. att adverb, prepositioner och konjunktioner sammanförts i klassen partiklar, något som är vanligt i samtida grammatikor. Annars lämnas här en väntad redogörelse för ordbildning med en grundindelning mellan ”uegentlig Afledning”, ”Den egentlige Afledning” och ”Sammensætning”. Särskilt intressant är, bland mycket annat i den traditionellt upplagda böjningsläran, en avdelning i substantivkapitlet som handlar om genustillhörighetens bakgrund, där semantiska och formella kriterier för genustillhörigheten lyfts fram (s. 216 ff.). Av Svein Lies inledning framgår att Løkkes grammatik fick ett blandat mottagande i samtiden, sannolikt beroende på var i den språkpolitiska debatten recensenterna befann sig. Bernt Fossestøl har i sin bok *Norske grammatikker på 1800-talet* (1987) sagt att Løkkes grammatik ”er så detaljert at den neppe kunne egne seg til skolebruk. Den blev da heller ikke mye brukt i skolen”. Det är nog helt riktigt. För en sentida läsare ger den emellertid goda inblickar i tidens språk, och det är därför bra att den nu nyutgivits. L.-E.E.

Martin Sjøkkeland, Språk og samfunn i endring. Ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling, 261 s., Oslo 2009 (Novus). ISBN 978-82-7099-563-9. Denna bok redovisar en undersökning av unga människors språkbruk i Kvinesdal i västra Väst-Agder. Den är indelad i tre delar, och i den första får vi en relativt fyllig genomgång av teorier och strömningar inom sociolingvistik, en beskrivning av undersökningsorten och dess utveckling, ett längre avsnitt om språkförändring samt några metodiska funderingar. I den andra delen beskrivs själva undersök-

ningen och resultatet av denna. Materialet består av en enkät med bakgrundsdata och en enkät med frågor om språk och språkliga attityder. Enkäterna besvarades av ca 80 elever i grundskolans nionde klass och gymnasieskolans första klass. Av dessa utvaldes 41 elever utifrån vissa kriterier som rörde föräldrarnas anknytning till bygden och informanternas uppväxt. Med dessa 41 elever gjordes sedan en rad inspelningar som innehöll bl.a. intervju, fritt samtal och gruppsamtal. Den andra enkäten indelades i 24 språkliga variabler som undersöktes. Det handlar om fenomen i den äldre dialekten som t.ex. vokallängd, diftonger, klusilförmjukning, ändelsevokaler och enskilda lexem. När förf. sammanfattar resultaten får vi veta att flera av de dialektala dragen står sig ganska bra: ändelse-a i infinitiv och svaga femininer, klusilförmjukningen och i-omljudd vokal i vissa presensformer. Å andra sidan får vi veta att t.ex. diftongerna är på väg ut och att det som i Sverige går under benämningen norrländsk förmjukning också saknas i ungdomarnas språk, förutom i enstaka lexem (som *ikkje*). Sammantaget ger undersökningen svar på ganska många frågor om utvecklingen av denna dialekt, och förf. avslutar med att kategorisera drivkrafterna för språkförändringarna i tre grupper: inre utveckling, standardisering och regionalisering. L.-O.D.

Kjell Venås, Hans Ross. Målføregranskar, ordboksskrivar og grammatikar, 264 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). ISBN 978-82-7099-540-0. Kjell Venås, som 1996 utgav en bok om Ivar Aasen, återkommer här med en biografi över en annan stor dialektolog i Norge, Hans Ross (1833–1914). De första kapitlen handlar om Ross bakgrund, hans studier och hans författarskap fram till *Norsk ordbok* 1895. Venås uppehåller sig exempelvis vid Ross temperamentsfulla uppgörelse med Ludvig Kristensen Daa i några artiklar i *Morgonbladet* 1861. De ger oss bilden av en rätt så polemisk skribent. För att förstå Ross språkvetenskapliga insatser är hans olika utredningar där ledorden är *ras*, *nation* och *språk* viktiga, främst då diskussionen om förhållandet mellan nationalitet och språk. Ross uppvisar, detta till skillnad från en del annat ”landsmålsfolk”, en liberal syn på internationella ord i dialekten. Arbetet med ordboken utgör ett centralt tema i biografien. Vi får inblickar i olika faser av ordboksarbetet. Det ligger självfallet nära till hands att jämföra Ross med Aasens ordbok (1873). Ross kompletterar uppenbarligen föregångaren med ett stort antal ord. Det är också olikheter vad de båda ordboksredaktörerna tar med. Ross har sålunda fler ord med förstärkande prefix än föregångaren, t.ex. *bi-* i *bistira* ’stire fast og lenge’, *bæl-* i *bælfast* ’urokkeleg’ och *stuv-* i *stuvbidja* ’be utrøytande’, dessutom finns hos Ross fler avledningar re-

dovisade. Vidare möter läsaren fler expressiva ord i Ross ordbok, ord som kan sägas kasta ljus över ”folkets sprogliv og aandsliv” som Amund B. Larsen uttryckt saken. I det sammanhanget noteras även de många ord i ordboken som beskriver hur folk går och rör sig, vilka också kan sägas ha ett slags expressiv betydelsekomponent. Ross dialektologiska verksamhet i övrigt beskrivs i biografien, främst arbetet med *Norske bygdemaal*. I det sista kapitlet möter vi människan Hans Ross, även om man knappast kommer honom särskilt nära. Vissa av de spekulationer som finns beträffande hans person tillför inte heller så mycket. Styrkan i boken ligger, vilket ju är naturligt, i beskrivningen av Hans Ross språkliga arbete. L.-E.E.

*

Frans Gregersen, Københavnsk sociolingvistik. Festskrift til Frans Gregersen på 60-årsdagen, redigeret af Tore Kristiansen, J. Normann Jørgensen & Inge Lise Pedersen, 280 s., Oslo 2009 (Novus Forlag). ISBN 978-82-7099-512-7. Denna festskrift, som består av sjutton texter av Frans Gregersen tillkomna från slutet av 1970-talet fram till 2005, har sin titel till trots en vidsträcktare uppgift: som påpekas i redaktörstrions förord, ”[o]pgaven er ikke blot at beskrive og forstå hvordan talesproget varieres og forandres i brug, men også at frigøre talesprogets brug(ere) fra normative spændetrøjer af enhver art – herunder ikke mindst den ensrettede standardsprogsideologi der følger med skriftsprogsindlæringen i skolen” (s. 1). De artiklar som har samlats i volymen fokuserar på områdena literacy, språkteori och sociolingvistik. Bara några få av bidragen kan nämnas i denna krönika. I artikeln ”Hvor dansk? Noter om mål og midler i nutidens sprogforskning” (publicerad 1994) dryftas konstruktionen av danska i språkhistorien ur olika perspektiv och illustreras resonemangen med inlägg från dansk språkforskning, bl.a. med upplysande citat från Peter Skautrup och Lis Jacobsen. I en annan artikel, ”Historicitet og situation” (1990), pläderas bl.a. för att sociolingvistiken måste bli mer antropologisk, mer sökande. Tio av artiklarna är i snävare mening sociolingvistiska. I ett par av dem granskas kritiskt området sociolingvistik, och då detta sker initierat och med god argumentation finns anledning att verkligen ta till sig av Gregersens analyser. Instruktiva, och dessutom mycket konkreta, är artiklarna ”Hvordan undersøger man københavnsk?” (1989) och ”Sociolingvistikens forandringer. Indledende knæbøjninger før Projekt Bysociolingvistik eventuelt genoptages” (1999). Texterna i denna samlingsskrift är ofta i en mening enkla att ta till sig, rika som de är på exemplifiering och stundom oväntade infall, och

det finns dessutom i själva framställningssättet ett slags lätthet. Å andra sidan är läsningen krävande då författaren, utifrån mer filosofiska perspektiv och det vetenskapliga credo som inledningsvis formulerats, betraktar forskningsproblemen från så många olika, ibland även divergerande utgångspunkter: han resonerar hela tiden med sig själv och med oss läsare. Detta gör samtidigt läsningen av texterna till en utmanande upplevelse. Jag kan tycka att samlingen gärna hade kunnat få en mer allmänsyftande titel – visst finns här mycket om ”københavnsk sociolingvistik” men det finns så oändligt mycket mer mellan bokens parmar! L.-E.E.

I mund og bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009, redigeret af Henrik Hovmark, Iben Stampe Sletten, Asgerd Gudiksen, 357 s., København 2009 (Afdeling for Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut. Københavns Universitet). ISBN 978-87-992447-3-7. Under den välfunna titeln ”I mund og bog” samlas 25 artiklar som tillsammans speglar jubilearens forskningsintressen, samtidigt som en festskrift med ett urval av hennes egna artiklar utges under titeln ”Fra folkemål til multietnolekt” (anmäld i det följande i denna krönik). Hyllningsskriften avslutas med en bibliografi över festföremålets skrifter 1999–2008, detta som supplement till bibliografien i *Danske Folke-mål* 41 (1999). Forskarkollegernas bidrag rör talspråksforskning, främst nordisk dialektologi, språksociologi och språkhistoria. Här analyseras och karteras (i nämnd ordning): jylländska bestämdhetsmorfer; sydvästtyska rastplatsers namn som exempel på planmässig, dialektbaserad inmutning av regionala lingvistiska ”landskap”; substantivet *knot* och verbet *knote* som särnorska begrepp för den rådande språksociala verkligheten; generationsbunden språkförståelse hos tvåspråkiga individer som talar nawatl respektive spanska i Mexico; interaktionen mellan synen på riksspråk och expansiva fonetiska varianter i västdanskt regionalspråk; könsrelaterade diskurser kring likt och olik i spänningsfältet mellan modernitet och antimodernitet hos pojkar och flickor i ”Drengebladet” 1930–1936; socialiseringen i språksamfundet visavi kön, samhällsklass och ålder hos två syskonpar i jämförelse med andra informanter; betydelse och funktion hos orden *kanske* och *måske* i danska dialekter och dialektarkiv; bruket av riktningssadverb som spegling av språkliga, mentala och sociala rum i det danska kulturlandskapet; sydösterbottnisk satsnegering i jämförelse med det finlandssvenska riksspråkets; språkhistoriska aspekter på uttalsvarianterna av ordet *manne/mange* (svenska *många*) i danska dialekter; pronomenbruket (av *man*, *en*, *den*, *de*, *vi*) hos tre generationer av informanter från fyra orter (København,

Næstved, Odder och Vinderup) som indikatorer på s.k. avdialektisering, standardisering och metropolisering i Danmark; ordet *vår* (jfr svenska *dyn-*, *kudd-*, *putvar*) som appellativ och ortnamnselement i Danmark med oviss namnsemantisk syftning, möjligen som jämförelse mellan en välvd välplöjd yta (eller nyslagen äng?) och ett randigt vävt dynvar; språkvetenskapens termer *dialekt*, *rigsdansk* och *københavnsk* i relation till den nutida ungdomens diskurs (med förslaget att man istället bör tala om *danska*, talat med *konservativ*, *modern* eller *lokal* "accent"); språkforskarnas och allmänhetens syn på dialekt (insamling, forskning, utgivning) förr och nu, "genuin" dialekt, språk och sak, landsbygd/tätort; unga, språk och kön (ur sociolingvistisk deficit-, dominans-, differens- och diskurssynpunkt); dialektparadiset Norge – en sanning med modifieringar (ännu ett bidrag om norsk *knoting*, jfr ovan); turkisk-danskt generationellt språkbruk; syntaktiska konstruktioner i bornholmskan, som inte uppträder i det övriga Danmark, de flesta som skånsk-svensk påverkan; lånordsfrekvensen i norska, danska och svenska i en jämförande löpordsundersökning över tid (1975 och 2000) av nationella och regionala tidningsartiklar; forskning kring kön, språk och ledning/initiativ i utvecklingssamtal; analys av tre meddelares talspråk, födda 1854, 1874 och 1915 i socknen Them vid Midtøstjyllands artikelgräns (*e hus/huset*); jylländska *w*-diftongers fonematiska status och fonetiska variationer; (svensk) dramadialog som källa för äldre talspråk; konversationsanalys av *ja men nej/nej men ja*-frågor (enligt underrubriken: det fullt utvecklade "nja") i åtta inspelade sociolingvistiska intervjuer. – Hyllningsskriften är sammantaget en rikt givande och i godaste mening mångsidig och krävande produkt, som anmälaren här saknar såväl utrymme som förmåga att ge rättvisa åt.

G.H.

Inge Lise Pedersen, Fra folkemål til multietnolekt – og 23 andre artikler inden for nordisk dialektologi, sociolingvistik og sproghistorie. Et udvalg af artikler fra Inge Lise Pedersens forfatterskab, redigeret af Frans Gregersen og Tore Kristiansen i anledning af hendes 70 års fødselsdag 5. juni 2009, 430 s., Oslo 2009. (Novus Forlag). ISBN 978-82-7099-523-3. När Inge Lise Pedersen fyllde sjuttio år i juni 2009 tillägnades hon denna omfattande festskrift som innehåller vetenskapliga texter som hon publicerat genom decennierna. Volymen inleds med en artikel om moderna västfynska genusförhållanden och om fynska *j*-förbindelser. En pilotstudie med bredare anläggning är undersökningen som behandlar huvudsatsordföljd i bisatser i danska dialekter, och som inte minst demonstrerar den potential som finns i det dialektala materialet. Hur ett tomt konjunk-

tionalfält kan tolkas behandlas i en annan uppsats, och de svaga verbens preteritumformer i danska, norska och svenska dialekter behandlas i ett par andra, varandra delvis överlappande arbeten. På ett mycket intressant sätt skriver Inge Lise Pedersen om dialektgränser i en artikel betitlad ”De ferske vande og dialekterne” som redan i sin rubrik indikerar vad det hela handlar om. Breda forskningsperspektiv målas upp i översikten över dialektforskningen i Danmark och dess relation till strukturalism och sociolingvistik, och i det arbete som behandlar artiklarna i *Danske Folkemål 1927–1999* – vad beskrivs, vilka teoretiska perspektiv träder i förgrunden under olika tider och vilka är den primära målgruppen för studierna? Då är urvalet bra mycket strängare i den exposé som gavs år 2000 rörande utvecklingen av den nordiska dialektologin sedan 1969. Regionalisering belyses i ett antal bidrag, där bl.a. regionbegreppet i sig dryftas. Författaren frågar sig, för att låna ord från en underrubrik, om det är ”begrundet at tale om regionalitet i Danmark”, och i ett annat bidrag ställs rubrikfrågan: ”Hvornår er en kode ikke længere den samme kode – og hvem afgør det?”. Bidraget ”Linguistic Variation and Composite Life Modes” från det nordiska samlingsverket *The Sociolinguistics of Urbanization* är självklart medtaget i volymen. Dialektförändringen på Fyn studeras i en av samlings uppsatser med hjälp av en implikationsanalys, och i en annan olika hållningar till dialekt och dialekttalande på Fyn. Studier inom området språk och kön finns även representerade i volymen, och några artiklar drar också fram mer longitudinella perspektiv, bl.a. ställs här frågan ”Er det svenskerne der har bragt uorden i diftongeringen i Sønderjylland og på Vestfyn?”. Samlingsvolymen ger oss bilden av en mångsidigt arbetande språkforskare som förmår ta utgångspunkt i tidigare forskning men också hela tiden finner nya perspektiv. Inte minst metodologiskt finns mycket att lära av bidragen i denna volym. L.-E.E.

*

Daniel Andersson: Fega pojkar pussar aldrig vackra flickor, 276 s., Umeå 2009 (Umeå universitet). (Nordsvenska 17.) ISBN 91-88466-75-2; 978-91-88466-75-4. ISSN 0282-7182. I denna avhandling undersöker förf. en insamlad korpus på 199 könsrelaterade (oftast dialektala) ordspråk från Övre Norrland (som i detta fall inkluderar Ångermanland och en ort i Jämtland). Ordspråken speglar ett äldre agrart samhälle, och syftet med avhandlingen är att genom studier av dessa ”nä kunskap om föreställningar om kön”, närmare bestämt vad de kan säga om de mentala katego-

rierna *man* och *kvinn*a, och relationen mellan dem. Avhandlingen förhåller sig till moderna teorier om kön och genus och den använder blendteorin för att analysera ordspråken. Ordspråken behandlas i tematiska grupper: äktenskapsmarknaden, hushållet och sexualiteten. Förf. utviner en rad föreställningar inom dessa områden ur sin ordspråks-samling. Här framgår att det är mannen som väljer hustru och inte tvärt om, hur arbetet är fördelat och vem som bestämmer i hushållet, den manliga sexualitetens svårkontrollerbarhet etc. Vi får också veta hur diverse olika djur och fiskar används i metaforer och liknelser. L.-O.D.

Helena Andersson, Interkulturell kommunikation på ett svenskt sjukhus. Fallstudier av andraspråkstalare i arbetslivet, 250 s., Uppsala 2009 (Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 77.) ISSN 0083-4661; ISBN 978-91-506-2045-0. Det övergripande syftet med Helena Anderssons avhandling är att ”finna kommunikativa faktorer som inverkar på invandrades integration i arbetsmiljön på ett positivt sätt”. Författaren har konkret med hjälp av intervjuer och audioinspelningar studerat ett antal individers arbetsvardag på ett svenskt sjukhus. Den muntliga kommunikationen fokuseras, och ett viktigt mål är att belysa det sociokulturella klimatet på arbetsplatsen och att visa hur deltagarna utgör en del av en arbetsgemenskap. De fyra första kapitlen ger ramarna för arbetet: avhandlingstemat sätts in i ett större samhällsligt sammanhang, forskning om arbetsplatskommunikation och andraspråkstalare presenteras liksom teoretiska perspektiv, material och metod. I den presenterade intervjuundersökningen deltog 21 andraspråkstalare under det att fallstudien berörde fem deltagare: två läkare och två sjuksköterskor, för vilka den muntliga kommunikationen är viktig, och en lokalvårdare, som inte behöver använda språket lika mycket i arbetet. Ingen av dem skriver särskilt mycket i sitt arbete. I förgrunden står en analys av kommunikationsstrategier, humor och det institutionella samtalet ronden. Här belyses hur talare löser de problem som uppstår under ett samtal, om och hur andraspråkstalarna uttrycker att de inte förstår, om de ber om hjälp när språkproblem uppstår och om slutligen ett samförstånd kan uppnås. Man kan i den sammanfattande tabellen (s. 121) se olika typer av kommunikationsstrategier och deras frekvens: alla eller nästan alla deltagare i fallstudien använder kodväxling, s.k. hämtningsstrategier, omskrivningar eller begär hjälp eller förtydligande. Humorn är en social resurs, och ett medel att visa samhörighet människor emellan. Frågan är här om andraspråkstalare skämtar i lika hög grad som förstaspråkstalare, och hur andraspråkstalarnas skämt

bemöts. Dessutom studeras vilken funktion skämten har. Man konstaterar utifrån studien att de fem deltagarna i fallstudien mycket väl klarar av att förstå och producera skämt, även om de också ger uttryck för svårigheten med skämt och ironi på ett andraspråk. Ronden är ett samtal med professionella samtalsdeltagare, inriktat mot professionen – i avhandlingen studeras hur andraspråkstalarna faktiskt deltar i samtalen. Avslutningsvis konstaterar Helena Andersson att ännu fler undersökningar av olika arbetsplatser skulle behövas för att man skall kunna utforma utbildningen av invandrare optimalt så att de skall vara förberedda för de utmaningar som arbetslivet bjuder. Vid skisserandet av dessa studier är en av utgångspunkterna just denna avhandling.

L.-E.E.

Den gustavianska bibelkommissionen. Första protokolls-boken. Utgiven med inledning och kommentarer av Tord Larsson. Förord av Birger Olsson, 322 s., Lund 2009 (Lunds Universitets Kyrkohistoriska Arkiv). (Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund. Ny följd 9.) ISBN 978-91-89515-16-1. ISSN 0455-0196. Arbetet med den svenska bibelöversättning som stadfästes 1917 (Gustav V:s Bibel) tog sin början 1773 när Gustav III tillsatte en stor bibelkommission i vilken dåtidens främsta vetenskapsmän och lärde ingick. Arbetet dokumenterades i översättningsutkast och protokoll. Protokollen till arbetet med Första Moseboken, Matteusevangeliet och Romarbrevet (1773–1774 års protokollsbok) ges här ut med inledning och kommentarer av Tord Larsson, som förutom en redogörelse för hur handskriften transkriberats presenterar de mest betydelsefulla ledamöterna i kommissionen, hur denna fördelade arbetet inom sig, de hjälpmedel som stod till förfogande och kommissionens arbetsprocess. I förordet uppehåller sig Birger Ohlsson främst vid gustavianernas översättningideal. Utgåvan är av stort värde inte bara för bibeltolkning och översättningsteori, utan också för den som intresserar sig för svenska språket under gustaviansk tid.

C.P.

Mona Forsskåhl, Konstruktioner i interaktion – de e som resurs i samtal, 312 s., Helsingfors 2009 (Svenska litteratursällskapet i Finland. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 729; Studier i nordisk filologi 83.) ISBN 978-951-583-188-0. ISSN 0039-6842; 0356-0376. Denna reviderade doktorsavhandling är en studie av strängen *de e* (*det är*) i samtal på svenska, med utgångspunkt i interaktionell lingvistik, men för beskrivningen används även traditionell grammatik och konstruktionsgrammatik. Materialet som ligger till grund för undersökningen be-

står av icke-arrangerade samtal från olika forskningsprojekt i Sverige och Finland. Det omfattar 13 transkriberade samtal (7 på finlandssvenska och 6 på sverige-svenska). De representerar olika samtalstyper och omfattar sammanlagt drygt tio timmars samtal. Strängen *de e* studeras efter dess komplement (adjektivfraser, nominalfraser, satser etc.). Dessutom behandlas strängar utan komplement. Avhandlingen visar att turinledande *de e* normalt är en markör för att man vill ha turen, medan ett avslutande *de e* kan ses som en åsiktsmarkör. Strängen förekommer även medialt, och används då normalt för inskott eller omdömen. Förf. urskiljer elva grammatiska och sju interaktionella konstruktioner och ger en beskrivning av hur de är länkade till varandra. L.-O.D.

Maria Eklund Heinonen, Processbarhet på prov. Bedömning av muntlig språkfärdighet hos vuxna andraspråksinlärare, 218 s., Uppsala 2009 (Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 78.) ISBN 978-91-506-2044-3. ISSN 0083-4661. Bedömningen av den muntliga delen av TISUS-provet, det nationella språkfärdighetsprov som ger behörighet att läsa vid universitet och högskolor i Sverige för den som inte har svenska som modersmål, sker utifrån flera olika kriterier. För att få godkänt krävs att testtagaren ska behärska vissa kommunikativa funktioner: som att beskriva och berätta, utreda och analysera och argumentera och spekulera. Dessutom ska den formella språkförmågan beaktas, som uttal, ordförråd och grammatik. Dessa delar betygssätts var och en för sig enligt en 5-gradig skala, och slutligen ges ett sammanfattande slutbetyg, godkänd eller underkänd. Syftet med avhandlingen är att jämföra bedömningen av det muntliga testet, som är omvittnat besvärlig, med en rangordning av testdeltagarna som helt baserar sig på formella kriterier, Pienemanns *processbarhetsteori*. Enligt denna teori utvecklas inlärarspråket på liknande sätt oberoende av vilket förstaspråk inläraren har och oavsett vilket andraspråk som ska läsas in: det finns en universellt bestämd inlärningshierarki. I stora drag gäller att relationer inom frasen inlärs först, och relationer mellan fraser på meningsnivå inlärs senare. Med hjälp av Pienemanns hierarki jämför förf. ett antal godkända muntliga test med ett antal underkända för att undersöka om det finns något samband mellan testtagarens förmåga att processa vissa morfo-syntaktiska strukturer och resultatet på det muntliga TISUS-provet. Totalt undersöktes 66 prov, 33 godkända och 33 underkända. Undersökningen visar på ett klart samband mellan den formella inlärningshierarkin och bedömarens uppfattning om testtagarnas pragmatiska kompetens. I en uppföljningsstudie

undersöker förf. de 9 testtagare där Pienemanns hierarki inte stämmer överens med bedömarnas betygsättning. I en annan uppföljningsstudie problematiserar förf. tillämpningen av processbarhetsteorin på svensk morfologi och syntax. Avhandlingen avslutas med en engelsk summary, litteraturförteckning och sex bilagor. Maria Eklund Heinonens avhandling är en intressant och tankeväckande studie, med implikationer inte bara för TISUS-testet och processbarhetsteorin utan också för förståelsen av inlärarespråket generellt. C.P.

Lydia Klos, Runensteine in Schweden. Studien zu Aufstellungsort und Funktion, XVI + 454 s., Berlin, New York 2009 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 6.) ISBN 978-3-11-021464-2. ISSN 1866-7676. En runsten är ett samspel mellan text, ornamentik, färg och omgivning, d.v.s. den plats den är rest på. Medan mycket forskningskraft har ägnats tydningen av budskapet och den visuella gestaltningen, intresserar sig förf. till detta arbete i första hand för den rumsliga kontexten, och boken är den första studien av svenska runstenar där denna synvinkel problematiseras. En mängd frågor gör sig gällande, som alla får sin belysning i boken: Är det idag ens möjligt att rekonstruera den plats där stenen en gång restes? Föredrar man att resa runstenar på vissa platser framför andra? Står runstenarna tillsammans med andra minnesmärken eller är de isolerade i landskapet? Vilken funktion fyller placeringen av en runsten på en viss plats? O.s.v. Av de totalt 3828 svenska runinskrifterna känner vi den ursprungliga platsen för 730 inskrifter, vilka utgör det huvudsakliga materialet för undersökningen. Boken avslutas med källregister, runstensregister, register över fyndplatser, ort- och personnamnsregister och en kartbilaga, samt 13 färgfoton av några av de diskuterade inskrifterna. C.P.

Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter, red. Camilla Wide & Benjamin Lyngfelt, 300 s., Helsingfors 2009 (Svenska litteratursällskapet i Finland). (Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 716.) ISSN 0039-6842; ISBN 978-951-583-173-6. Den forskning som redovisas i denna volym har tillkommit inom ramen för projektet ”Svenskan i Finland: Syntaktiska drag i ett jämförande perspektiv”. I redaktörernas upplysande inledning får man bl.a. veta att de teoretiska grundvalar som projektet vilat på varit konstruktionsgrammatik, interaktionell lingvistik och, i varje fall till någon del, också kontaktlingvistik. Dessa teoretiska perspektiv kommer i olika grad fram i de enskilda bidragen men lämnas aldrig helt – detta gör att det finns ett

sammanhållandet kitt de olika artiklarna emellan. De åtta bidragen kan uppföras inrangerade under tre huvudteman. Det första temat utgörs av bidrag inom området argumentstruktur. Här finns Nina Martolas artikel om konstruktioner med *åt* betraktade i ett jämförande perspektiv, och Beatrice Siléns bidrag om konstruktionsmönster vid bitransitiva verb med material från finlandssvenska och sverigesvenska samtal. Dessa båda behandlar verbkomplement med preposition. Bl.a. visar Martola att den särfinländska användningen av prepositioner ibland kan förorsaka störningar i kommunikationen med sverigesvenskar. Pirjo Söderholm fokuserar på *komma* som partikelverb, baserar sig på ett skriftspråkligt material och behandlar ämnet med visst diakront djup. Ett andra tema utgörs av de bidrag som håller sig inom fältet samtal och interaktion. Mona Forsskåhl skriver här om frasen *de e bra* i svenska samtal och Jan Lindström behandlar en fras som *Inte e de ju rimlit* med negationen *inte* i satsens spets. Lindström säger bl.a. att draget att spetsställa *inte* synes ha varit vanligare i äldre svenska liksom det har stöd i finskan. ”Man kunde då konkludera att ett äldre svenskt språkdrag fått stöd av en strukturell parallellism i finskan, vilket har både en bevarande och en stimulerande verkan på spetsställandet av *inte* i finlandssvenska” (s. 187). De tre sista artiklarna i volymen tar sig an problem rörande den regionala variationen i syntaxen. Siv Björklund kartlägger här bruket av *att* efter hjälpverbet *börja* bland finlandssvenska och sverigesvenska elever, och Ann-Marie Ivars beskriver rätt ingående den sydösterbottniska genitivsyntaxen. Camilla Wide behandlar på ett perspektivrikt sätt bestämd artikel i de finlandssvenska dialekterna, och ger därvid impulser för fortsatta studier av detta fenomen också i andra nordiska dialekter. Som helhet rör det sig om en läsvärd volym som belyser språklig empiri utifrån olika teoretiska perspektiv.

L.-E.E.

Ida Larsson: Participles in Time. The Development of the Perfect Tense in Swedish, 493 s., Göteborg 2009 (Göteborgs Universitet). (Nordistica Gothoburgensia 29.) ISBN: 978-91-7346-663-9. ISSN 0078-1134. Denna innehållsrika avhandling tar sig för att beskriva framväxten och utvecklingen av perfektum i svenskan. Med en osedvanligt gedigen empirisk och teoretisk bas skrider förf. till verket och förmår ge en sammanhängande beskrivning av perfektum i svenskans historia. Empiriskt är avhandlingen bred; den startar i gotiska och de äldsta väst- och nordgermanska fornspråken, och utvecklingen följs fram till idag. Den ger ett flertal förslag om utvecklingen i svenskan, och den sätter in svenskan i ett allmänt germanskt perspektiv. Bland annat gör förf. troligt att verbet *vara*

inte var temporalt hjälpverb i äldre svenska, utan att *vara* konstruerades med ett tempuslöst particip medan *hava* konstruerades med ett particip med tempus (preteritum). Härur har supinum som en distinkt form så småningom uppkommit. Avhandlingen förmår också ge preciseringar om analysen av modern svenska, t ex. vad gäller hur *på*-adverbial fungerar i förhållande till aspekt och aktionsart. Även teoretiskt är avhandlingen bred. Förf. bottenar i såväl den traditionella nordistiken som i grammatisk och semantisk teori, främst generativ grammatik. Hennes fruktbara användande av Ramchands teori om verbfrasen och Kaynes förslag om skillnaden mellan *vara* och *hava* visar på behärskning av komplicerade samband och förmåga att använda andras förslag för nya syften. Avhandlingen är inte lättläst och den är inte lätt att hitta i, men det beror mer på att den är så innehållsrik än att den skulle vara dåligt strukturerad. Boken förtjänar ett register, men framför allt förtjänar den många läsare.

L.-O.D.

Inger Larsson, Pragmatic Literacy and the Medieval Use of the Vernacular. The Swedish Example, XIV +250 s., Turnhout 2009 (Brepols). (Utrecht Studies in Medieval Literacy 16.) ISBN 978-2-503-52747-5. Inger Larsson lämnar i denna bok en översikt över skrivandet i Sverige från det sena 1100-talet fram till tidigt 1400-tal, en period då svenskan allteftersom får sin plats som språk för administration, förvaltning och rättsutövning. Studien, som bygger på hennes egen forskning men framförallt baseras på andra forskares studier, visar var i samhället brev tillkom, vilka som skrev dem och i vilka olika syften breven skrevs. Det som däremot lämnas åsido är paleografiska och språkliga analyser av dokumenten, och inte heller behandlas här exempelvis frågor som rör den individuella literacykompetensen. Efter ett introducerande kapitel som kortfattat drar fram tidigare forskning, följer en första sektion som behandlar "Actors and Literate Milieus". Här beskrivs och diskuteras konturerna i det "administrativa" skrivandet under två sekler och under tre konungars tid: Knut Erikssons, Magnus Ladulås' och Magnus Erikssons. Landskapslagarna och senare Magnus Erikssons landslag och stads- lag och de miljöer där dessa tillkommer lyfts fram, och deras betydelse för etablerande av svenska som skriftspråk understryks. Intressanta delavsnitt utgör "Women as Issuers, Sealers and Landowners" och "The Role of Witnesses, the Use of Seals and Personal Names". Bl.a. framhålls i ett sammanfattande avsnitt att "[o]wnership of a seal in itself indicated [---] an active participation in literate culture, and we must assume that those who had seals also must have issued written documents at some

point or other, even if this cannot be proven in every case” (s. 101). De kapitel som följer i bokens andra sektion, ”Charters and Legal Transactions”, behandlar de olika typer av brev som växer fram under perioden fram till det begynnande 1400-talet: bl.a. köpebrev, skiftesbrev, olika typer av gåvobrev, såsom morgongåvobrev, vidare fastebrev och jordabrev, mäkta- och maktbrev, pantbrev och råbrev, liksom det som kallas *skiutha bref*, dombrev, och dessutom bland mycket annat kvittobrev och arvebrev. Vi får mängder med uppgifter om när de aktuella benämningarna för de olika typerna av brev första gången beläggs i materialet och i vilket sammanhang detta sker. I slutet diskuterar Larsson inslag av standardisering, och formler och modeller som över tid utvecklas. Dessutom belyses de kvardröjande spår av oralitet som synes leva kvar. Ett avslutande kapitel sammanfattar men redovisar också frågor som forskningen fortsättningsvis kunde fokusera på. Det är prisvärt att undersökningen genom publiceringen i serien *Utrecht Studies in Medieval Literacy* tillgängliggörs för en internationell publik. Boken avslutas med 23 i färg återgivna medeltida dokument, vilket gör detta till en också vacker bok. L.-E.E.

Inger Larsson, Millefolium, rölika och näsegräs. Medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition, 256 s., Stockholm 2009 (Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien). (Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden 45. Supplement till Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens Tidskrift.) ISSN 1402-0386; ISBN 978-91-85205-83-7. Inom ramen för ett av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond stött projekt har Inger Larsson utarbetat denna monografi. Arbetet presenterar i en första del botanisk artbestämning och folklig botanik – ett nära nog klassiskt problem –, de i studien nyttjade källorna, såsom medeltidslagar, läke- och örtaböcker, och en hel del annat. I denna del av monografin får vi en bild av källor och källproblem, och en anknytning till den omfattande litteratur som finns. Arbetets andra del är en kommenterad förteckning över de så här långt kända medeltida svenska växtnamnen, och denna kan jämföras med Wilhelm Heizmanns *Wörterbuch der Pflanzennamen im Altwestnordischen* (1993). Materialet utgörs av cirka 500 växtbeteckningar som åsyftar omkring 300 växter. I denna del får vi förklaringen till bokens titel: *millefolium*, *rölika* och *näsegräs* är nämligen de tre kända fornsvenska beteckningarna på *Achillea millefolium*, det som numera på svenska kallas *röllika*. Denna växt sägs bl.a. tas ”fore häfft at pissa”, alltså vid svårighet att pissa. Boken vimlar av denna typ av upplysningar och är av den anledningen en rik källa att ösa ur inte bara för språkforskaren utan också för etnologen och

kulturforskaren. Under rubriken ”Några enskilda växnamn och deras referens” diskuteras de olika fornsvenska beteckningarna för bl.a. älggräs, baggsöta, brakved, gullviva och smultron. En del språkliga problem kvarstår uppenbarligen att belysa, exempelvis vad det egentligen är för betydelse av *brak(a)* som kommer ifråga i *brakved* (s. 201 f.) eller vad det mystiska *sugba röff* för timjan (s. 201 f.) egentligen kan ha för bakgrund. På sina ställen i denna avdelning hade författaren kanske kunnat komma en aning längre, inte minst om ett större språkligt material dragits in. I det ytterst korta slutordet tvinnas i varje fall några av de många trådarna samman. Boken är rikt illustrerad med bilder från äldre floror. Kjell Lundquists inledning – som bär rubriken ”Dygderna att veta vad det är man talar om. Om relationen mellan levande växter, växtnamn och växtavbildningar genom tvåtusen år” – ger läsaren en tänkvärd ingång i bokens tematik, och som helhet har boken blivit en värdefull dokumentation av ett rikt och många gånger utmanande forskningsmaterial.

L.-E.E.

Harry Lönnroth, Svensket i Tammerfors. Tre undersökningar om språk och samhälle i det inre av Finland, 181 s., Tampere 2009. (Tampere University Press.) ISBN 978-951-44-7858-1. Denna bok handlar om finlandssvenskarna och finlandssvenskan i Tammerfors förr och nu. Den är en samling av tre väldigt olika undersökningar om den svenska ”språkön” i Tammerfors. Den första handlar om språkväxling och finska inslag i två romaner av Carola Sandbacka. De utspelar sig båda i Tammerfors under 1900-talets första hälft, och förf. behandlar språkbruket bland den lilla svenskspråkiga gruppen av överklass och finska arbetare och tjänstekvinnor. Den andra undersökningen baseras på intervjuer med sex äldre svenskspråkiga på ett äldreboende i Tammerfors. Intervjuerna fokuserar på språklig identitet och språkbevarande. Den tredje undersökningen studerar Tammerfors Aftonblad som en ganska unik företeelse, dvs. som en svenskspråkig tidning i en nästan helfinsk omgivning. Här undersöks tidningens första årgång (1882), som omfattar 27 nummer. Särskilt diskuteras språkdiskussionen i den tidens Finland. Förf. förmår i denna bok – inte minst genom att undersökningarna är så olika – att ge en intressant bild av en liten språkminoritet i Norden.

L.-O.D.

Lena Lötmarker & Bo-A. Wendt, Resmål till salu. Svenska turistbroschyrens textuella och språkliga utveckling under hundra år, 236 s., Lund 2009 (Sewel Bokförlag). ISBN 978-91-85767-48-9. Denna bok är en studie av textmönster och språkbruk i svenska turistbroschyrrer från de senaste

hundra åren (drygt). Utgångspunkten är den kraftigt ökade betydelse som turistnäringen fått under denna tid. Materialet för studiet är den typ av broschyrer som har till syfte att locka tilltänkta turister till ett turistmål, en ort eller ett landskap (reklam för enskilda anläggningar ingår alltså inte). Orterna omfattar både sådana som har en typisk sorts turism (fjällturism, badturism och kulturturism) och sådana som i stort sett saknar turisttradition. Sammanlagt omfattar materialet 207 broschyrer för landskap och 159 för orter. De fördelar sig på fem tidsperioder: före 1930, 1930-tal, 1960-tal, 1980-tal och 2005. Studien undersöker broschyrerna i de flesta tänkbara avseenden: upplaga, kontinuitet, bildanvändning, innehåll, textstruktur och syntax för att bara nämna några. Den fokuserar dock på textuella och språkliga reklamdrag. Förf. kan bl.a. visa hur läsartilltal dyker upp på 30-talet, och hur en mera renodlad reklamstil visar sig på 80-talet. De ger också statistik över sådant som frekventa adjektiv och fördelningen av satstyper. Boken illustrerar på en och samma gång utvecklingen av en näring och en genre. L.-O.D.

Nog ordat? Festskrift till Sven-Göran Malmgren den 25 april 2008, 425 s., red.: Kristinn Johannesson, Hans Landqvist, Aina Lundqvist, Lena Rogström, Emma Sköldberg och Barbro Wallgren Hemlin, Göteborg 2008. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 34.) ISBN: 978-91-974747-4-0, ISSN: 0348-7741. Denna festskrift, som är en hyllning till Sven-Göran Malmgren på hans 60-årsdag, innehåller inte mindre än 51 korta artiklar med blandat innehåll. Här finns förstås artiklar som anknyter till lexikografiskt arbete, t.ex. Martin Gellerstams artikel om anpassning av franska och engelska lånord i SAOB, Hans Landqvists artikel om språkproven från J.C.W. Thyrén i SAOB eller Lars Svenssons artikel om E.W. Weste som lexikograf. Lika självklart finns det artiklar om enstaka ord, såsom Lars-Gunnar Anderssons artikel om *bynglig/bänglig* eller Carl-Erik Lundbladhs artikel om *ändå(n)*. Men här finns mycket annat. Elisabet Engdal diskuterar syntaxen hos adjektiv med infinitivfras, och Roger Källström diskuterar amerikansvenskan hos Vilhelm Moberg, medan Einar Korpus botaniserar i reklamspråket, bara för att ge några exempel på den ämnesmässiga spridningen. L.-O.D.

Gunilla Almström Persson, Perspektiv i polisprotokoll, 155 s., Stockholm 2009 (Stockholms universitet). (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology, New Series 50.) ISBN 978-91-86071-16-5. ISSN 0562-1097. Med utgångspunkt i en studie av hur perspektiv markeras i polisrapporter om våld mellan polis eller väktare och

vanliga medborgare vill förf. till denna avhandling introducera nya verktyg för att analysera perspektiv i skriven narration. För att kunna kartlägga olika perspektiv undersöker förf. rapporter om samma skeende sedda från offrets, gärningsmannens och vittnets respektive synpunkter. Denna studie resulterar i att förf. utvecklar två analytiska metoder. Den ena metoden applicerar det kognitiva begreppet "centrum" på den rapporterade händelsen och beskriver vem som skildras som viktig för händelseförloppet. Den andra metoden tar sin utgångspunkt i dramaturgins teoretiska ramverk och undersöker vem som framställs som mest aktiv i de olika versionerna av händelsen. I sitt slutord framhåller förf. att de framtagna verktygen inte är mekaniska, och att de behöver prövas på andra typer av berättande texter än polisprotokoll. En fyllig engelsk summary, en litteraturlista och en bilaga med ett exempel på ett polisprotokoll avslutar avhandlingen. C.P.

Milda Rönn, "Det är inte förrän man gör det som man förstår". Om kommunikativa hinder vid en teaterhögskola, 270 s., Stockholm 2009 (Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet). (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology, New Series 48.) ISSN 978-91-86071-12-7. ISSN 0562-1097. Denna avhandling studerar det institutionella samtalet och texterna inom en teaterhögskola, en organisation med lång erfarenhet av att analysera och synliggöra mänskliga relationer. Förf. har valt att genomföra sin studie i tre steg. Syftet med det första steget är att synliggöra hur kommunikationen vid teaterhögskolan kan hindra skådespelarstudenternas förståelse för och inflytande över undervisningen, deras del i antagningsproven och utformningen av scenframställningsarbetet. Det andra syftet är att vidareutveckla de redskap och metoder som organisationen själv kan använda för att synliggöra sin kommunikation, och det tredje syftet är att utveckla formerna för en praxisorienterad kommunikationsanalys. De teoretiska och metodiska utgångspunkterna bygger på Jan Anwards diskussion om praxisorientering i metod och teori, och förf. utnyttjar också Etienne Wengers teori om sociala praktiker, Per Linells verksamhetsteori och Herbert Clarks ideer om att språkanvändningen är ett samarbetsprojekt. Boken avslutas med en klargörande sammanfattning och diskussion, en engelsk summary och en förteckning över använd litteratur. C.P.

Jan Svanlund, Lexikal etablering. En korpusundersökning av hur nya sammansättningar konventionaliseras och får sin betydelse, 255 s., Stockholm 2009 (Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet).

(*Acta Stockholmiensis* 52.) ISBN 978-91-86071-24-0, ISSN 0562-1097. Denna intressanta bok tar sig an bildandet av nya sammansättningar och hur deras betydelse etableras i språket. Studiens grundmaterial är hämtat från två fulltextdatabaser: *Retriever* (förr *Mediearkivet*) och *Presstext*. Sammanlagt är mer än 3500 tidningsartiklar excerperade. Materialet täcker perioden från slutet av 80-talet fram till 2004–2005, då excerperingarna gjordes. Därutöver använder förf. Språkbankens pressmaterial, särskilt frekvenstabellerna. I detta material studeras sammansatta substantiv, såsom den vanligaste sammansättningstypen. Förf. studerar nio specifika sammansättningar (t.ex. *skurkstat*, *bokstavsborn*, *stafettläkare*). Dessa studeras grundligt vad beträffar för- och efterled, etableringshistorik, betydelse, perspektiv, metakommentarer och s.k. vidareordbildning (dvs. när sammansättningen används som led i ny ordbildning). Materialet kompletteras därutöver med ett enkätmaterial, där 67 studenter i nordiska språk har fått gissa på betydelsen hos sammansättningarna utan kontext. I bilagor ges kollokationer som bland annat visar att metakommentarer är vanliga för dessa nya bildningar. Boken säger förstås väldigt mycket om de specialutvalda sammansättningarna, men den ger oss också mycket nytt vad gäller mekanismer kring etableringen. Det senare är ett tidigare ganska utforskat område, och boken fyller alltså igen en lucka. L.-O.D.

*Jesper Swedberg, Svensk Ordabok. Utgiven efter Uppsala-handskriften, med tillägg och rättelser ur övriga handskrifter, av Lars Holm, 719 s., Skara 2009 (Stiftelsen för utgivande av Skaramissalet). (Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie nr 46; Acta Bibliothecae Scarensis. Skrifter utgivna av Stift- och landsbiblioteket i Skara nr 12.) ISSN 0349-0726; ISBN 978-91-977365-8-9; ISBN 978-91-85980-28-4. År 1986 dispute-
rade Lars Holm på avhandlingen *Svensk Ordabok – bakgrund och tillkomsthistoria*. Det är välkommet och högst glädjande att han nu framlägger denna utgåva av ordboken efter Uppsala-handskriften med tillägg och rättelser införda från övriga handskrifter. Utgåvan inleds med en bred bakgrundsteckning, där Swedbergs arbete sätts in i ett vidsträcktare sammanhang. Ordboken kan karakteriseras som pragmatisk, den är ibland normativ men annars i stort sett deskriptiv, öppen för ordrikedom men, till skillnad från en del samtida verk, återhållsam vad gäller etymologier. Intressant är den beskrivning som lämnas av Swedbergs lexikografiska metod. Man kan se att han med tiden får ett ökande intresse för ”lågspråk” som skällsord och könsord. Källor och referenserna i ordboken förtecknas också av utgivaren. Det finns mycket i den om-*

fångsrika ordboken som fångar den sentida läsarens uppmärksamhet: här möter, bara för att ge några exempel, ord som *belghund*, *dyngiopusß*, *farnöte*, *fleck* (som äger fyra betydelser, däribland 'by, liten stad'), *landamäre*, *räfwel* och *skamfäror*. Vissa ord saknar, intressant nog, förklaring såsom *fagermätt*, *feßbracka* och *ragaskerska*, och man kan i varje fall för något av dem fundera över betydelsen. Ordförklaringarna är många gånger – beklagligtvis nog för den sentida läsaren – rätt kortfattade. Utgivaren avslutar sin inledande del med några helt anspråkslöst framställda "framåtblickande eftertankar", bl.a. behovet av en genomgång av ordbokens latinska ekvivalenter. Det är att hoppas att någon utifrån den gedigna editionen initierar forskning rörande Swedbergs svenska ordbok. Det tål att säga att utgivningen i sig är en kulturgärning som man har anledning att känna den största tacksamhet för. L.-E.E.

Thet Gothlenska Tungomålet. Språkkapitlet i Lars Neogards Gautauminning (1732), utg. med inledning och kommentar av Lars Wollin, 306 s., Uppsala 2009 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi CVIII.) ISBN 978-91-85352-81-4. ISSN 0065-0897. År 1732 färdigställde pastor Lars Neogard, 1683–1758, sitt vetande om Gotlands historia, ekonomi, politiska ställning, kultur och språk i verket *Gautauminning*, som i huvudhandskriften fyller över 400 foliosidor; ytterligare en handskriven version föreligger. Trots intentioner blev verket aldrig tryckt, och det har heller inte senare utgivits. Avsnittet om den gotländska dialekten, *Thet Gothlenska Tungomålet*, upptar drygt en tredjedel av huvudhandskriften, och är den äldsta dialektbeskrivningen av detta omfång som föreligger på svenska. Genom Wollins utgåva blir detta viktiga verk nu tillgängligt för modern forskning. Utgåvan är i första hand tänkt att tillgodose språkforskarnas krav på autentisk textutformning. Den här anmälda volymen består av två jämstora delar, själva den utgivna texten och utgivarens fylliga presentation av texten och dess författare. Syftet med utgivningen, som också återspeglas i inledningens disposition, är både dialekthistorisk och lärdomshistorisk: bl.a. vill utgivaren ge underlag för en belysning av Neogards plats i det vetenskapshistoriska sammanhanget. Huvuddelen av detta presenteras i inledningens första del, där vi får biografiska uppgifter om Neogard och en orientering kring helheten *Gautauminning*, men också i den andra delens redovisning av Neogards bibliotek och hans relation till samtid och eftervärld. Den andra delen av inledningen ägnas åt språkkapitlet. Först ger Wollin en översikt över innehållet, och Neogards program och inspirationsmönster. Därefter går han in på Neo-

gards redovisning av det gutniska ljudskicket och den gutniska ordböjningen, för att sedan beskriva tillkomstförloppet, källor och tryckt och ottryckt material. Slutligen får vi en kort redogörelse för de principer som följts vid utgivningen. Boken avslutas med 4 faksimil, däribland av titelsidan. C.P.

Under språkets hud. Festskrift till Erik Andersson på 60-årsdagen, red.: Lotta Collin, Saara Haapamäki, Marketta Sundman, Lars Wollin, 297 s., Åbo 2008 (Åbo Akademis förlag). ISBN: 978-951-765-410-4. Denna festskrift som är en hyllning till Erik Andersson på hans 60-årsdag innehåller 30 korta artiklar med blandat innehåll. För att bara nämna några av artiklarna kan vi i Ann-Marie Ivars artikel läsa om variationen mellan *et* (*att*) och *he* (*det*) i sydösterbottniska *att*-satser, medan Barbro Lundin visar att ordet *själv* i betydelsen 'ensam' är mera utbrett än man tidigare ansett. Vidare beskriver Marketta Sundman problemen för finskspråkiga inlärare med valet mellan verbalsubstantiv och infinitivfraser i svenskan. Åsa Mickwitz visar hur utrum dominerar klart över neutrum bland lånord i (finlands)svenskan, och hur det i stor utsträckning är semantiska faktorer som bestämmer. Bo Ralph väljer att lyfta fram några tidiga svenska grammatiker. L.-O.D.

Maria Westman, Skriftpraktiker i gymnasieskolan. Bygg- och omvårdnadselever skriver, 209 s., Stockholm 2009 (Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet). (Acta Stockholmiensis 49.) ISBN 978-91-86071-15-8, ISSN 0562-1097. Denna doktorsavhandling behandlar skrivande i skolan, närmare bestämt skrivande på två yrkesförberedande program, ett med främst manliga elever, byggprogrammet, och ett med främst kvinnliga elever, omvårdnadsprogrammet. Det är ett medvetet val hos förf. att välja yrkesförberedande program, där skrivande inte normalt ingår i yrket. Materialet för avhandlingen är insamlat genom observation i klasserna, ca 120 timmar i vardera klass, varav tre fjärdedelar var lektionstid. De enskilda elevernas skriftbruk har kartlagts. Här undersöks vad eleverna skriver, i vilka ämnen och sammanhang samt vilken funktion skrivandet ges. Ett tydligt resultat är att eleverna i de undersökta klasserna skriver lite. Vi får också veta att omvårdnadsklassen skriver mera och längre än byggklassen, och att detta torde bottna i att den förra fokuserar på att tala om verksamheten, medan den senare fokuserar på att utföra praktiskt arbete. Förf. diskuterar också hur skrivandet skulle kunna se ut i klasser som de studerade. L.-O.D.

Birgit Falck-Kjällquist, Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. XIV. Ortnamnen i Sotenäs härad. 2. Naturnamn, 191 s., Göteborg 2009 (Institutet för språk och folkminnen. Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg). ISSN 0284-1908; ISBN 978-91-7229-059-4. Med detta häfte lämnas ytterligare ett bidrag till den onomastiska kartläggningen av Göteborgs och Bohuslän. Förra arkivchefen Birgit Falck-Kjällquist har här hållit i pennan, och vi får en bild av ett rikt varierat ortnamnsförråd i Sotenäs: namn på sjöar och vattendrag, öar, holmar och skär, vägar och vadställen, höjder, sluttningar och dälдер, mossar och myrar, liksom åkrar och ängar, skogar och enstaka träd och mycket, mycket annat. I de inledande avsnitten ges kortfattat en bild av områdets naturförhållanden, näringsliv och språk, och därefter följer en genomgång av namnen inom de olika kategorierna. Först genomgås i varje avdelning ett antal viktiga topografiska grundord inom ortnamnskategorierna (*sjö, vatten, floge, hölj, damm, dape*, etc. då det gäller vattensamlingar), sedan redovisas lokalerna inom kategorin med rätt korta uppgifter om uttal, läge och namnens bakgrund, varefter följer en avdelning där ett fåtal namn genomgås lite utförligare. I dessa avdelningar vägs på sedvanligt sätt olika alternativ mot varandra. Det rör sig i volymen i allmänhet om namn som inte erbjuder några större härledningsproblem, vilket inte hindrar att det finns en del fynd att göra för läsaren. Jag har för egen del stannat upp vid behandlingen av fjordnamnet *Soten* eller *Sotefjord(en)* – troligen en bildning till ett med *suga* besläktat **suht-* (s. 27 f.) –, ånamnet *Dossa* (s. 33), holmnamnen *Barrlind* och *Bonden* (s. 73 f.) och önamnet *Hållö* (s. 78 f.), myrnamnet *Faxhålle mossen* (s. 128), namnet *Jalmegel*, troligen en bildning till ett ljudhärmande dial. *jalma* och *gel* 'gap' (s. 133), och det dunkla åkernnamnet *Jalmången* (s. 163). Bland enskilda utredningar kan nämnas den rörande elementet *skede* n. (s. 90 f.), vilket ju finns i ortnamn med skilda betydelser. Att det rör sig om en betydande mängd ortnamn som här behandlas visar inte minst att ortnamnsregistret upptar över tio tättryckta sidor. Värdefulla är också de register som finns över förnamn, binamn och soldat- och båtsmansnamn, och stor glädje har man även av registret över ord och kulturhistoriska förhållanden. I detta senare finner man t.ex. uppgifter om de namn som hänsyftar på landmärken använda i samband med navigation och tabun i samband med fiske. Volymen ger en god bild av bygdens naturnamn, och kan läggas till de många tidigare verken i serien.

L.-E.E.

Göran Hallberg, Skånes ortnamn. Serie A Bebyggelsenamn. Del 15 Oxie härad och Malmö stad, 349 s., Lund 2009 (Institutet för språk och folkminnen. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund). ISSN 0284-2416; ISBN

978-91-7229-065-5. Utgivningen av *Skånes ortnamn* sker nu i rasande takt. I fjolårets krönika kunde två nyutkomna band presenteras, från 2009 föreligger denna del och under 2010 har ytterligare en del utkommit, vilken kommer att presenteras i nästa års krönika. Oxie härad och Malmö stad står här i fokus, och kunnig uttolkare av den rika namnvärlden är förre arkivchefen Göran Hallberg. *Oxie härad* synes vara ett primärt häradsnamn, och i det ingår snarast genitiv av bynamnet *Oxie*. Bynamnet i sin tur går tillbaka på ett höjdnamn och har i bestämmingsleden *os* 'källsprång', 'åmynning' – där den ursprungliga syftningen dock kan diskuteras – och i huvudleden det i områdets ortnamn frekvent förekommande *høgh*, dativ singularis av *høgh* 'hög'. Stadsnamnet *Malmö*, som kommer av ett fornskånskt **Malmhøgh* 'sandhöjden', har av allt att döma äldst avsett det flacka höjdparti där den tidiga bebyggelsen på fastlandet anlagts. En del ortnamn har en mer lättgenomskinlig bakgrund även om de för en sentida betraktare ter sig som svårtydda: bestämmingsleden i *Bunkeflo* antas av Hallberg vara *bunke* använt om gräs- och halvgräsarter (s. 36), medan namnet *Vanmåda(n)* antas återgå på ett dial. *vattenmåta* 'blöt, oredig, dyig massa med mycket vatten' (s. 142). Mera komplicerade att tolka är då namn som *Käglinge* (s. 69 f.), *Skrävlinge* (s. 77 f.), *Hyllie* (s. 88) och *Törringe* (s. 172), där olika tolkningsalternativ kan uppställas vid varandras sida. Intressanta är även en del av de lägenhetsnamn som presenteras i denna volym, såsom *Babels torn* (s. 42) och *Tuggalite* (s. 85), liksom det på åtskilliga håll i Skåne och Danmark belagda *Stattena* (s. 55, 98, 277) som betyder 'stå ensam' och åsyftar ensligt belägna hus. Då Malmö stad också är med redovisas även den urbana namnskatten (hus, stadsdelar, delområden) som ju är av en annan karaktär än den som finns på landsbygden. Man kan väl anta att en ny namngivning sker inom olika språkgrupper i invandratäta stadsdelar såsom Rosengård, men denna namngivning speglas inte här, säkerligen därför att man vet mycket lite om den. Här finns en kvarstående uppgift för namnforskarna.

L.-E.E.

Namn i flerspråkiga och mångkulturella miljöer. Handlingar från NORNA:s 36:e symposium i Umeå 16–18 november 2006 redigerade av Lars-Erik Edlund och Susanne Haugen, 184 s., Umeå 2009. (NORNA-rapporter 83. Nordsvenska 16. Kulturens frontlinjer 56.) ISBN 978-91-88466-71-6. ISSN 0346-6728 (NORNA-rapporter). ISSN 0282-7182 (Nordsvenska). ISSN 1402-8506 (Kulturens frontlinjer). Rapporten publicerar elva av de fjorton föredrag som hölls vid symposiet. I förordet ger redaktören Lars-Erik Edlund en fyllig resumé av bidragen. De inleds

med Staffan Nyströms presentation av FN:s alltmer omfattande arbete med minoriteternas ortnamn i främst Australien, Canada och USA, varpå Ulla Swedell redogör för den motsvarande tillämpningen i Sverige av minoritetsspråkslagstiftningen, då med bebyggelsenamnen i Gällivare som exempel. Med utgångspunkt i en enkät belyser Aud-Kirsti Pedersen den offentliga handläggningen av samiska och kvenska namn i Norge. Mot bakgrund av situationen i Hongkong diskuterar Per Ambrosiani "Ljudlighet och betydelselighet i flerspråkiga toponymer". Carina Johansson analyserar "Namnbrukarperspektiv på gatunamn i en mångkulturell förort" på basis av intervjuer i sju stadsdelar i Stockholm. I en kulturhistoriskt intressant inventering av bl.a. ortnamnselement och vittnesgilla utomspråkliga artefakter kartlägger Olavi Korhonen samisk barktäkt och barkmjölsberedning i Västerbotten och Norrbotten, medan Tryggve Sköld i anslutning till den etymologiska diskussionen om ortnamnselementet **alma* tillför hithörande samiskt ordmaterial. Eric de Geer och Erling Wande studerar i ett tvärvetenskapligt, huvudsakligen naturvetenskapligt projekt sjöar med finska namn i Sverige och Finland, detta för att om möjligt kunna karaktärisera sjöar med viss typ av finska namn. Eva Brylla beskriver översiktligt hur mångkulturen också har påverkat de svenska personnamnen från runt tid till nutid. Guro Reisæter undersöker bruket av mellannamn och efternamn i flerspråkiga familjer i Tromsø och Märít Frändén samiskt personnamnsskick med samiska, finska och svenska inslag i släktnamnen i en studie av namnbyten under perioden 1920–1970. G.H.

Namn och kulturella kontakter. Handlingar från NORNA:s 37 symposium i Hapsal den 22–25 maj 2008 redigerade av Leila Mattfolk & Terhi Ainiala, 168 s., Helsingfors 2009 (Forskningscentralen för de inhemska språken). (Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 5. NORNA-rapporter 85.) ISBN 978-952-5446-42-5. ISSN 0355-7995 (Skrifter). ISSN 03466-6728 (NORNA-rapporter). Rapporten redovisar tolv av de sexton symposieföredragen, hållna av namnforskare från Norden och Baltikum. Det gemensamma temat var *Namn och kulturella kontakter i Östersjöområdet 2*. (NORNA:s 30:e symposium med samma tema hölls i Visby 2001.) Sex av bidragen rör ortnamn, medan fem gäller personnamn och ett fartygsnamn. Samtliga bidrag är försedda med litteraturförteckningar och sammandrag, varav de senare tio på engelska och två på svenska. Ett dussin diagram och figurer, fem kartutsnitt och ett tiotal tabeller illustrerar texterna. Inledningsvis belyses det officiella bruket av estlandssvenska ortnamn i texter och på kartor, den estniska namn-

lagen 2003 och den estniska namnkommitténs namnvårdsproblem. Så följer en redogörelse för de norska och svenska Finnskogarnas finska ort- och personnamnsskick, detta i jämförelse med estlandssvenska språkkontaktsområden. En studie avser det lågtyska inflytandet på senmedeltida sydvästnorska ortnamn, en annan det finska inflytandet på ortnamnsbruket hos svenskspråkiga namnbrukare i Helsingfors, en tredje det utländska inflytandet på namnbestånd och namnplanering i Helsingfors. Så redovisas ett forskningsprojekt kring barnen som namngivare och namnbrukare, med utgångspunkt i intervjuer och frågeformulär, och med grundskolebarn från en småstad nära Åbo som informanter. En svit personnamnsstudier inleds med en studie över namn på norska barn födda 1990–2006, med finska eller finsknorska föräldrar. Nästa bidrag handlar om kvänernas personnamn i Nordreisa kommun i Nord-Troms, dit det på 1700- och 1800-talen förekom en betydande inflyttning från norra Sverige och Finland. I de följande bidragen analyseras dopnamnen på barn födda i städerna Kuopio, Uleåborg och Åbo dels 1725–44, dels 1825–44, därefter variationen mellan flicknamn och binamn hos änkor i bouppteckningar från Helsingfors 1780–1928 och slutligen forskningshistoria och forskningsproblem kring lettiska smeknamn, med intressanta metodologiska och terminologiska funderingar. Det hela avslutas med en studie av huvudsakligen norska fartygsnamn med namngivningsmotiv hämtade från antik mytologi. G.H.

Nefningar. Greinar eftir Svavar Sigmundsson gefnar út í tilefni af sjötugsafmæli hans 7. september 2009, ritnefnd: Ari Páll Kristiansson, Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Xiv + 458 s., Reykjavík 2009 (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum). ISBN 978-9979-654-09-4. Redan den underfundiga festskriftstiteln *Nefningar* utlöser läslust hos en svensk anmälare. En *nefning* är normalt ett ”omnämmande” eller en ”utnämning”, men här står *nämningar* som samlingsnamn för en allsidig och gedigen svit bidrag till jämförande isländsk och nordatlantisk namnvetenskap. I kronologisk ordning 1968–2004 redovisas 35 av festföremålets uppsatser, skrivna på sex olika språk, publicerade i gängse andra festskrifter, kongressrapporter, tidskrifter etc. Här finns exposéer över isländskt ortnamnsskick, bl.a. i jämförelse med keltiskt (skotskt och shetländskt), namnforskningens betydelse för dialektgeografi, för ord- och ljudhistoria speglad i ortnamnen, översikter över namnelement som *kjölur*, *staðir*, *þorp* och *tún*, rapporter kring namngivningsmönster och synonymi bland namnelementen, urbaniseringens ortnamnsskick – ofta namnens flykt från landsbygden, inkolentnamn på *-ari*, isländska suf-

fixbildningar på *-all*, *-ill* och *-ull*, isländsk grammatisk terminologihistoria, isländsk versus tysk ordbildning, teofort ortnamnsskick, gränsmärkesnamn, den administrativa indelningens namn, främmande sjöfarares namn på isländsk topografi, personnamnen i ortnamnen, släktnamn och mellannamn, samt en studie av ortnamnen i några arbeten av Halldór Laxness. Bidragen illustreras med ett trettiotal svartvita foton och utbredningskartor. Förutom sedvanligt förord och tabula plus förkortnings- och namnregister ingår en bibliografi över festföremålets skrifter åren 1962–2009. G.H.

Anita Schybergson, Kognitiva system i namngivningen av finländska handelsfartyg 1838–1938, 355 s., Helsingfors 2009 (Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet). (Nordica Helsingiensia 17.) ISSN 1795-4428; ISBN 978-952-10-5691-8 (häftad); ISBN 978-952-10-5692-5 (PDF). Det som står i centrum i denna doktorsavhandling är namnen på kuststädernas fartyg, varvid namnmönster och innovationsvägar kartläggs mot bakgrund bl.a. av den namngivning som finns bland lantmannafartyg och fartyg från äldre tid i Finland och de andra nordiska länderna. Ett syfte är att se fartygsnamnen som en del av den samtida kulturen – hur avspeglar fartygsnamnen det samhälle där de bildats? Dessutom undersöks fartygsnamnens metaforiska natur och de kognitiva system som kan avläsas i namnen. Primärmaterialen består av 2 066 belägg på städernas fartygsnamn, medan jämförelsematerialen utgörs av 2 535 namn på lantmannafartyg och 482 namn på handelsfartyg från äldre tid, med andra ord ett stort och väl sammansatt namnmaterial. I ett teoretiskt avsnitt behandlas den kognitiva lingvistik, och det kan konstateras att denna inte kommit nämnvärt till användning inom namnforskningen trots att den stått stark som teoribas inom andra delar av språkvetenskapen, inte minst inom nordistiken. Ett viktigt bakgrundskapitel berör sjöfarten som näringsgren under den hundraårsperiod som här är aktuell. Fartygsnamnen sedda i ett historiskt perspektiv redovisas i kap. 4, medan kap. 5 är en kvantitativ analys av namnen i de finska kuststädernas handelsflottor med utgångspunkt i kategoriindelningen. I de följande, reella undersökningskapitlen (kap. 6–11) speglas så namnvariationen kronologiskt och geografiskt, och genom att dra in lantmannafartygens namn visas också på social variation. Namngivningen, inte minst den systembundna namngivningen, belyses i ett kapitel, i andra kapitel behandlas morfologi och språktillhörighet. Intresseväckande är att se hur namnen kan sägas spegla olika kulturströmningar, teknisk utveckling och olika politiska ideal. Genom att ta utgångspunkt i den kognitiva lingvis-

tiken belyses metaforik och namnens prototypiska karaktär. På det sättet kommer man också lite närmare människans sätt att tänka om fartyg och sjöfart. Anita Schybergsons avhandling ger oss en fördjupad bild av ett intressant namnmaterial, närmare bestämt ett helt nautonomastikon.

L.-E.E.

Torp som ornamn och bebyggelse. Konferensrapport. Tvärvetenskaplig torp-konferens. Malmö, 25–27 april 2007, redaktion: Peder Dam, Peder Gammeltoft, Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, Bo Nissen Knudsen, Ola Svensson, 246 s., Lund 2009 (Dialekt- och ornamnsarkivet i Lund. Institutet för språk och folkminnen). (Skrifter utgivna av Dialekt- och ornamnsarkivet i Lund 11.) ISBN 978-91-7229-066-2. ISSN 1404-4676. Torp-forum, ett tvärvetenskapligt nätverk av arkeologer, geografer, historiker och namnforskare från Danmark och Sydsverige, har sedan 2002 hållit årliga möten med föredrag och diskussioner om ornamns-elementet *torp*, dess ursprung, datering, bebyggelsetyper m.m. Boken innehåller bearbetade utgåvor av föredragen vid en tredagarskonferens i Malmö 2002, valda undersökningar från tidigare Torp-forummöten och något bidrag producerat enkom för den föreliggande publikationen. Den tvåspaltiga typografin är tilltalande, artiklarna rikt illustrerade med utbredningskartor, tabeller och diagram, oftast i färg. Bidragen inleds med engelska sammanfattningar (i två fall med engelsk grundtext och dansk resumé) och avslutas med käll- och litteraturreferenser. Hans Jonsson inleder med en gedigen redogörelse för ”Etymologin av ordet *torp*”, varpå Staffan Fridell, ”Stilvariation hos *torp*-namn”, analyserar lågstils- och högstilsvarianter i de kronologiskt samlade ornamnsbeläggen, ofta i samtidig variation, ibland felaktigt bedömda som ”äldre” resp. ”yngre”. Peder Gammeltoft resonerar kring ”Sakralitet i *torp*-navne?” utifrån de danska namnen *Frøstrup*, *Tistrup* och *Torstrup*. Gillian Fellows-Jensen återkommer med ”A few more words on place-names in *thorp* in England” och Richard Jones, David N. Parsons och Paul Callen tar sig an ”*Porps* and the open fields”, med en ny hypotes kring distributionen av elementen *þorp* och *þrop* i det engelska kulturlandskapet. Rob Rentenaar redovisar ”Vestnederlandske stednavne på *-dorp*”, Tom Schmidt ”Navneleddet *torp* i Østfold” och Staffan Nyström ”*Torp*-namn i Sverige”. Så gör Sten Skansjö ”Några reflexioner utifrån Norra Skåne under äldre historisk tid” under huvudrubriken ”Hur gammal är skogsbygden?”, medan Susanne Vogt under titeln ”Disse efterskrevne torper...” med senmedeltida räkenskaper belyser tillkomsten av nyare *torp*-anläggningar. Henrik Svensson, ”Torpets möte med gatehuset. Spridningen av *torp* i en

ny betydelse för Skåne ca 1700–1900” är en nyttig utredning om den föränderliga innebörden av begreppen *torp*, *backstuga* och *gatehus* med hithörande aspekter på *torpare*, *husare* och *husman*. Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen ger i ”Den genomsnittlige *torp*” spännande exempel på statistiska och rumsliga analysmetoder för regionala studier av *torp*-bebyggelserna i relation till äldre och yngre namntyper, bebyggelse- och jordmånstyper. Peder Dam. ”Mellem *torp* och *torp*”, kompletterar studiet av namnelementet *torp* med en undersökning av den historiskt-geografiskt definierade bebyggelsestypen *torp*, från medeltid till nutid, från nykolonisationernas utflyttarbebyggelser till senare nedläggningar och återflyttningar. Olle Heimer redogör för ”De arkeologiska undersökningarna i Lockarp”, föranledda av järnvägsutbyggnaderna söder om Malmö. Inom byn Lockarp har man påvisat bronsåldersgravfält, bebyggelseetablering i romersk järnålder, folkvandringstida bebyggelseflyttning ett stycke norrut, vendeltida och vikingatida gårdsetablering, senvikingatida storgård, tidigmedeltida bybildning etc. Gården har sedan följts fram till rivningen 2003, då den tusenåriga kontinuiteten bröts. Lars Ewald Jensen, ”Torper og rydningsbyer i et arkæologisk perspektiv”, redogör för den arkeologiska bebyggelsehistoriska undersökningen av en medeltida gårdstomt i den fynska byn Trunderup. Avslutningsvis försöker Bent Jørgensen, ”Når torpen flytter tilbage – spor i navnematerialet”, bl.a. med hjälp av s.k. namn på gård i by identifiera äldre inflyttad eller tillbakaflyttad utflyttningsbebyggelse (!) på Sjælland, i sanning en knepig uppgift. G.H.